Щоб світився вогник

Повість

I

В ЯСНИЙ день з високого берега материка можна бачити на обрії, у відкритому морі, чималий острів. Рівний, повитий синюватою млою, він здалека майже зовсім зливається з поверхнею моря, тане в ньому м'якими контурами берегів. Серед місцевих жителів острів має назву Чаїного.

Під час лютих осінніх штормів на Чаїному знаходять собі пристановище рибалки, а з весни узбережні колгоспи вивозять туди свої пасіки. Ніде, мабуть, на всьому Півдні немає кращих медоносів, як на Чаїному. В травні і в червні весь він цвіте, мов справжній степ. Власне, це і є шмат степу, самою природою відділений колись від материка, подарований морю. Більша, степова, частина острова — кілька тисяч гектарів цілини — була ще в перші роки Радянської влади оголошена державним заповідником. Відтоді на рівнинних, звідусіль охоплених морською синявою просторах Чаїного, в незайманих його травах, що де-не-де змінюються густими заростями очеретів, літо й зиму живе на привіллі сила-силенна дикої птиці, ніким не стріляної, не полоханої.

Острів майже безлюдний. Лише в одній із бухт його притулився понад самим берегом невеликий рибальський хутірець з приймальним пунктом та радіостанцією рибзаводу. Осторонь, на крайньому південному виступі Чаїного, височить маяк, видніючись своєю ришкою далеко навкруги.

Біля підніжжя маяка біліє на піщаному пагорку всього одним-однісінький будинок, новий, капітальний. Там живе старший доглядач та нечисленна обслуга маяка.

Хоч маяк і стоїть осторонь великих морських доріг, проте вважається першорозрядним, віддаленим, і маячани немало цим пишаються, як і тим, що капітани рибальського флоту величають їхнє поселення Мисом Доброї Надії.

Старшим доглядачем на маяку працює відставний боцман Омелян Прохорович Лелека, відомий у Приазов'ї герой громадянської війни, іменем якого названо один з найбільших катерів місцевого рибзаводу. Могутній боцманський бас задає тон усьому життю на маяку. По-флотському підтягнутий, зібраний, з міцно розправленими махорчаного кольору вусами, Омелян Прохорович і з боку підлеглих не терпить найменших відхилень від раз назавжди заведеного поряд"-ку. Порядки ж у нього круті, корабельні: протягом ночі — вахта, а на ранок вся оптика мусить бути в чохлах, двір підметений, на камбузі все повинно блищати.

Сувора служба вимагає чіткості, і нема тут винятків ні для кого: ні для самого боцмана, ні для дружини його, Євдокії Пилипівни, на яку покладено обов'язки кока, ні для в'язистих хлопців-мотористів, що хоча глухо й ремствують іноді на боцманський режим, проте життя собі поза маяком уже не уявляють.

Навік присвятивши себе морю, ставлячи морську службу понад усе, боцман і дочку свою Марію, задумливу і дещо сувору на вигляд дівчину, спрямував по морській лінії. Одразу після школи послав її на курси, і через якісь півроку вона повернулася на маяк уже з офіційним призначенням: техніком по апаратурі.

Сонячного вітряного дня прибула Марія на острів. Доставив її сюди не хто інший, як той же білий стосильний батьківський катер "Боцман Лелека", що саме йшов на маяк з вантажем світильного газу.

Зустрічати новоприбулу вийшла вся команда маяка на чолі з боцманом. Омелян Прохорович був у доброму настрої. Відстороняючи

інших, підхопив Марію прямо із трапа, і боцманші довелося-таки почекати, доки старий налоскоче дочку своїми махорчаними вусами.

— Годі вже, годі,— з радісними сльозами на очах відстороняла боцманша чоловіка.— Дай і мені глянути на дитину...

"Добра "дитина",— весело думали хлопці-моторис-ти, топчучись поблизу і теж чекаючи своєї черги привітатися з дівчиною.— Вигналася, хоч зараз заміж видавай..."

— Могорич з вас, Омеляне Прохоровичу! — гукнув з палуби веселий, трохи босякуватий з вигляду капітан судна Вовик Гопкало.— Коли накажете реалізувати — тепер чи в четвер?

Старий, набиваючи люльку, покосився на палубу:

— Могорич? А за що?

— Як за що? Свято вам зробив!

— Гм-гм... За це, може, й варто...

— Тільки пильнуйте її тепер, щоб часом не викрав який-небудь капітан... Ба яка! Капітани таких крадуть!

І жартун з невимушеною легкістю підморгнув Марії, аж та зашарілася, притулившись щокою до широкого материного плеча.

— Ну, годі теревенити, пора за діло,— махнув люлькою боцман, не залишаючи більше місця для жартів.

Доки хлопці вивантажували на берег балони з ацетиленом, а боцманша поралася на кухні, старий водив дочку по подвір'ю, з гордим

виглядом показував їй господарство маяка і ті зміни та вдосконалення, які він встиг зробити за час її відсутності. В господарстві Омелян Прохорович кохався, душу в нього вкладав, і його трохи розчарувало, що на дочку не справили особливого враження ні реконструйований склад для балонів, ні нові рибальські снасті, розвішані на пакіллі, ні здоровенний кабан, що благодушно похрю-кував у свинюшнику.

— У вас тут як на хуторі,— засміялася дівчина, анітрохи не бажаючи образити цим батька.— Розбагатіли...

— А як же б ти хотіла? — покосився на неї старий, скривджено настовбурчивши вуса.— Це все треба. В доброго моряка все мусить бути своє, під рукою...

Тим часом Євдокія Пилипівна вже накрила на стіл і, ставши на порозі, гостинно запросила всіх до "кают-компанії".

За обідом боцман частував Вовика запашним, досить-таки хмільним медком домашнього виробу.

— Свій мед, першої взятки,— не втерпів боцман, щоб не похвалитись. І, звертаючись до Марії, додав: — Вже чотири вулики маємо, ціла пасіка... У степ вивіз, на трави...

З усіх, що сиділи за столом, тільки дівчина не пила, але й не п'ючи була як хмільна. Все їй тут так подобалось, так приємно бентежило душу... Чайки в'ються попід самими вікнами, дух моря чути навіть у хаті... Знайома рушниця дрімає в кутку, просолений штормами батьків кобеняк стовбурчиться на вішалці, наче й зараз ще повний вітру, а біля дверей висить на цвяшку формений Вовиків кашкет із гербом... Так мило, по-домашньому висить, ніби й щодня він тут висітиме. І це також дуже подобається Марії.

Вовик почуває себе за столом як дома. Сидить вільно, невимушено, встигаючи з кожним перекинутися словом, до кожного обернутись гноїм худорлявим, зовсім ще юним, з багатою мімікою обличчям. Прихвалює медок, закушує в'яленою скумбрією, набавляє всю компанію своїми морськими пригодами.

— Вирішили ми якось з хлопцями прогулятись, па Жовту косу сходити,— вправно орудуючи виделкою та ножем, розповідає Вовик.— Там, кажуть, дрохви видимо-невидимо!.. Настроїли свою каравелу, все вже на мазі, аж тут, де не візьмись, налітає сам контр-адмірал! — вдоволено засміявся Вовик, жартома величаючи "контр-адміралом" свого батька — директора рибзаводу товариша Гопкала.— Ох, було ж нам, ох, було!.. Мене ледве в пожежники не розжалував.

— І слід би,— похмуро буркнув боцман.— Мислимо хіба он куди гнати судно по пустому ділу... Ще на мілину десь посадив би.

— Ви не мисливець, Омеляне Прохоровичу, душу мисливця вам не зрозуміти,— безтурботно всміхнувся Вовик, шукаючи поглядом підтримки в Марії.

— На тебе й наш директор заповідника великий зуб має,— подав голос з другого кінця столу моторист Дьома.— "Браконьєр,— каже,— ваш Гоикалович".

— Браконьєр? — відсунувши тарілку, Вовик недбало відкинувся на спинку стільця.— А що це, по-вашому, браконьєр, коли по-філософському до справи підійти? В нас дрохв та лебедів заборонено бити, а на тому березі турки їх б'ють, аж дим іде!

— Ну ми ж з тобою не турки,— осудливо заперечив боцман.— Якщо там б'ють, то хай хоч на наших берегах птиця пристановище знайде.

— І що ж вийде? — стояв на своєму Вовик.— Хай, значить, у нас гніздиться, хай все літо в нас пасеться, а на осінь якийсь башибузук пух із неї скубтиме? Ні, я про це ще в газету напишу!

— Ти вивернешся,— сказала боцманша не то в похвалу, не то в осуд. — Сухим із води вийдеш...

— А що ж,— засміявся, підводячись, Вовик.— Життя капловухих не любить!

— Але й занадто нахрапистих теж,— буркнув на це йому Дьома.

— Ваш випад, сеньйор, я пускаю мимо вух,— недбало кинув Вовик і звернувсь до Марії: — Тобі тут,

Марійко, здається, не дуже весело буде... Скажи, ти на маяк — надовго?

Дівчина злегка зашарілася.

— Гадаю, що надовго.

— На рік? На два?

— Може, й на три... Може, й на все життя.

— О, це ти розмахнулась... На все життя до маяка себе прикувати... А з інститутом як же?

— Ти ж сам ось не попав в інститут та й живий?

— До мене тобі не рівнятись: я в школі з двійок не вилазив, а ти — медалістка! Мені б твоя медаль, Маріє, чхав би я сьогодні на грішну землю з тридцятого поверху МГУ!

— Не всім же і в МГУ ломитись,— прибираючи зі столу, сердито вимовила Євдокія Пилипівна,— треба ж комусь і батьків підміняти... А то усі порозлітались в інститути, а хто ж тоді буде хліб сіяти, та неводи тягти, та маяки ночами світити для таких, як ти?

— Йому це байдуже,— насупившись, пробасив боцман.

— Чому байдуже? Це ви даремно! — жваво обкрутнувся на місці капітан.— Сам я теж, як бачите, рідної стихії не цураюсь... Віриш, Марійко, просто жити без моря не можу: хтось, видно, був-таки у моїм роду контрабандистом і мені свою любов до стихії передав... Козакую, як бачиш, на голубих дорогах, капітанствую, так і в анкетах пишусь: капітан синього моря!..

Вийшли гуртом на подвір'я. Шуміло море, вираючи на сонці, ваблячи зір заспокійливим синім простором... Легко, невтомно купалися в повітрі чайки, звивався на виднокрузі ледь помітний димок якогось вантажного судна.

— Ну, браконьєре,— звернувся до Вовика боцман,— веди показуй, як там у тебе.

Вовик наперед знав, що цього не минути. При кожнім його візиті на маяк боцман вважав своїм неодмінним обов'язком оглянути катер. У супроводі капітана неквапом обнишпорить посудину зверху донизу, до всього доскіпуючись, ретельно перевіряючи, чи в доброму порядку та чи в належній чистоті тримається судно, що носить на своєму борту його, боцманове, ім'я. Все повторилось і цього разу. Мов той грізний Нептун, боцман Лелека обійшов увесь катер, позаглядав у всі закутки, кидаючи на ходу суворі зауваження, і юному капітанові нічого не залишалося, як

тільки браво прикладати руку до козирка і, по-змовницькому пересміхаючись через боцманове плече з своєю командою, раз у раз запевняти старого:

— Буде враховано. Буде зроблено. Есть!

— Ти мені менше єськай, а більше службу свою пильнуй,— сказав наприкінці боцман.— Не сподобалась мені твоя сьогоднішня філософія, особливо те, що ти про Жовту косу пасталакав: вилазку за дрохвами... на такому катері!

— Та не вдалося ж!

— Ох, шануйся, капітане! Моряк ти путящий, по морю ходиш упевнено, але мушу тебе зі всією серйозністю застерегти: не звихнись! Споганити судно мого імені, перетворити його на якусь браконьєрську посудину я не дозволю нікому, зрозумів?

— Що ви, Омеляне Прохоровичу! Ми й самі зацікавлені, щоб марку нашу тримати...

—г Марку, марку,— невдоволено перебив капітана боцман.— Ти все своє життя тримай на висоті, а не саму лише марку. Я в твої літа, хлопче, вже повною душею народові служив... Не про пустощі та розваги думав, а інтервентів трощив, аж пір'я з них летіло!..

— Ну, з вами нам не рівнятись,— всміхнувся Вовик трохи іронічно.— Ви ж у нас герой!

Старий, не помітивши іронії, вдоволено засопів: таке визнання, видно, було йому до душі.

Коли процедура оглядин нарешті закінчилась, боцман зійшов на берег, і капітан дав прощальний гудок.

— Бувай, Марійко! — гукнув він дівчині, що стояла на березі.— Світи ж мені тут вечорами... Світитимеш?

— Світитиму,— відповіла дівчина зніяковіло, і густі рум'янці плямами виступили їй на щоках.

Пішов "Боцман Лелека". Ліг курсом на північ, на далекий берег материка. Дедалі дрібнішою ставала на капітанському містку струнка юнацька постать у кашкеті й кітелі.

Марія все стояла на причалі, мовчки проводжаючи катер очима. Потім, мовби схаменувшись, оглянулась і помітила, що біля неї нема вже нікого. Мати клопоталась біля будинку, перемиваючи посуд, батько з хлопцями перетягував балони на склад.

Дівчина зітхнула. Одна стоїть між двома блакитними стихіями — між небом і морем...

"Світи!.." Тільки їй оце й зостається, що світити...

Як тут тихо, пустельно після гомінкого міста. Чаїними лапками помережано чистий сліпучий пісок, незграбна тінь маяка непорушно лежить на пагорку... Поправляючи розтріпане вітром волосся, дівчина перевела погляд на маяк і застигла в непорушності, наче помітила його вперше. Вразила її гігантська споруда маяка. Міцно врісши підпорами в пагорок, він височів просто над нею, суворий, загадково мовчазний, обернутий лицем до відкритого моря.

II

Наступного дня, перш ніж допустити дочку до виконання її обов'язків, боцман не без старечого лукавства взявся в присутності обслуги старанно екзаменувати свою підлеглу, задаючи їй всякі досить каверзні загадки. Старий любив час від часу вступати в такий герць з

молоддю, де на його боці була сила начальницького становища і мудрий життєвий досвід, а на боці опонента лише юний запал та свіжі, щойно почерпнуті з книжок знання.

Марія також не уникала цього випробування.

Сам старий сидів на ґанку, широко розставивши ноги, а вона стояла перед ним, намагаючись приховати за зовнішньою веселістю своє майже школярське хвилювання. Вже з півгодини боцман, явно тішачись своїми перевагами, уперто ганяв дівчину по бар'єрах морської сигналізації, по хащах добре відомих йому морських звичаїв та правил. На самий кінець приберіг своє улюблене запитання:

— Ось ти, Маріє, пройшла курс, приймаєш службу... Технік маяка — це, я тобі скажу, посада... А чи добре ж ти вникла в саму суты маяка, чи відомо тобі, яка єсть для всіх нас перша, щонайголовніша заповідь?

Запитання, видно, трохи спантеличило дівчину.

— Ну яка ж... Щоб апаратура була в порядку... Щоб працювала безвідмовно...

— Еге-ге! — вигукнув боцман, обвівши всіх присутніх веселим переможним поглядом.— Апаратура, номенклатура... Це, дочко, не те, що мете...

І вже з серйозним, навіть дещо урочистим виразом на обличчі повагом вказав рукою вгору, на маяк:

— Щоб вогник отам всю ніч світився... Оце золоте наше правило. Для нього живемо.

— Так я ж це й хотіла сказати! — аж просяяла Марія.— Саме, щоб вогник...

— Хотіла, та не зуміла,— перебив дівчину боцман.— Починаєш від апаратури танцювати, а треба починати завжди від нього, від нашого вогника... Зійшло сонце — •виключай, сіло сонце — світи... Чим хочеш, як хочеш, а світи! Бо гріш ціна буде всій нашій метушні, коли він уночі отам погасне... Так-то.

Боцман повагом став розправляти вуса, знову веселіючи на виду. Помітно було, що, незважаючи на окремі Маріїні промахи, в цілому він залишився вдоволений наслідками перевірки.

— Бачу, недаром ти хліб їла на курсах,— звернувся він до Марії після паузи,— Практики малувато, практика буде, а теорії нахапалися стільки, що, може, навіть аж забагато як для одного та при тім ще дівочого лоба... Зайвий вантаж теж ні до чого, тільки осадку дає...

— Вчення за спиною не носити,— вступилась за дочку Євдокія Пилипівна, чистячи поблизу свіжу рибу і прислухаючись до розмови.

— Ти, стара, своє там роби,— кинув боцман і після коротких роздумів тут же оголосив мотористам, що з завтрашнього дня Марія Омелянівна (так він вперше назвав дочку) провадитиме з обслугою маяка регулярні заняття, на яких мусять бути всі, крім вахтового.

— І тобі, стара,— гукнув він дружині,— на час занять наказую закривати камбуз.

— Про які це ви заняття? — з'явившись на порозі і солодко потягаючись, поцікавився Паша-моторист. Після нічної вахти він тільки-но прокинувся. Новий техмінімум чи на предмет чого?

— На предмет того, щоб ви менше боки пролежували та не позіхали цілими днями,— відрізав йому боцман.— По дві норми спите, позапухали, як ведмеді, а спитай вас, то чи глибоко знаєте ви механіку маяка, саму його силу? Техмінімум! Не техмінімум, а техмаксимум! Всі

чули? І щоб свідомо вникали, вам же потім все це в полегкість піде... На що вже я ось старий, а й то інтерес бере... Ви ж тільки подумайте собі: отакий маленький вогник, свічечка якась, а видніється на стонадцять миль! Звідки в ньому сила така?

Паша насмішкувато ззирнувся з хлопцями, що неподалік розвішували на пакіллі ще мокрий невід.

— Оптика, Омеляне Прохоровичу!

— Оптика!.. А ти вникни в ту оптику, докопайся до самого дна, тоді краще й берегтимеш її. Не здивуєшся вже, навіщо це боцман вимагає, щоб всю оптику,— навіть у ясний день,— та брали в чохли!..

— Інструкція, Омеляне Прохоровичу!

— Сам ти інструкція!

— Якщо не хочуть, то я не нав'язуюсь,— з образою в голосі звернулась Марія до батька.— Я тут не лекторка...

— А твої оті конспекти? — стурбовано втрутилася мати.— Півчемодана самих тільки конспектів привезла! Хіба ж такому добру пилюкою припадати?

— Конспекти я для себе везла.

— Науки нема тільки для себе,— вигукнув у запалі старий.— З тобою на курсах морочились, тепер сама поморочся, будь ласка, з іншими. Хвалилася ж, що назубок знаєш маяки всіх систем, які тільки є на світі...

— Це цікаво,— загомоніли хлопці.— Почути про маяки різних морів та океанів...

— Та ще з уст такої лекторки!

— Вірно, візьми просвіти нас, Марусино... чи то пак Маріє Омелянівно!..

— Тільки в мене без жартів,— попередила дівчина присутніх.— Бо так, аби лиш, я не стану.

Незабаром про все це в червоному кутку уже висів на дошці наказ. Мав таку слабкість боцман: не вдоволь-няючись усними настановами, любив принагідно пускати в світ ще й писані накази по маяку, над крутим стилем яких моторисги потішалися потім цілими днями.

— Потрапила і ти, Маріє, в літопис,— жартували хлопці.— Не втерпів-таки, увічнив тебе старий...

З новими своїми обов'язками Марія освоїлася швидко. Апаратура була їй добре знайома, трималася в належному стані і особливого клопоту дівчині не завдавала. Непогано почувала себе Марія і в ролі керівника затіяного батьком "техмаксимуму". Щодня після сніданку Омелян Прохорович збирав свою команду в червоному кутку, і дівчина годину чи дві ревно ділилася з товаришами тим, що сама здобула на курсах. Іноді батько, правда, мало-помалу відтирав її і брався втлумачувати хлопцям своє, торкаючись при цьому не лише правил морської сигналізації, а й складностей міжнародної політики, неминуче з'їжджаючи з неї на гре-ків-окупантів, від яких він у 19-му році героїчно боронив узбережжя материка і навіть оцей маяк.

Вдень, коли не було якоїсь нагальної роботи на маяку, боцман вирушав з хлопцями в глибину острова косити очерет, заготовляти для маяка паливо на зиму.

Туди вирушають разом, а на маяк повертаються поодинці. Першим суне зі степу боцман, втомлений, з опущеними плечима, мов той полководець без війська. Дружина зустрічає його жартівливим докором:

— Де ж ти, боцмане, команду свою розгубив?

— Той у нору, а той угору... Не бійся, вечеряти посходяться всі.

Марія добре знає, як треба розуміти оте батькове "в нору та вгору". В нору — це Грицько, старший з мотористів, який недавно одружився у рибальському селищі і зараз, звісно, завернув туди, до молодої дружини та тещі. Вгору — це Дьома Коронай, що відчайдушно захоплюється спортом, мріє взяти участь у майбутніх Олімпійських іграх і в цей час, мабуть, саме робить "сонце" на турніку біля клубу під захоплені вигуки рибальської малечі. А якби хто запитав боцмана про третього з мотористів, Пашу, то його координати на цей момент старий, безнадійно махнувши рукою, визначив би так:

— Пішов... Пропав... За метеликами в заповіднику ганяється...

І для Марії це також було б зрозуміло без зайвих пояснень: ганяється, звичайно, не сам, а в парі з молодою лаборанткою.

Так минали дні.

Легко освоївшись із своїми обов'язками, Марія, однак, досі не могла подолати в собі відчуття, що їй усе ще чогось бракує на острові. Міста, міських вражень та міського товариства? Але ж вона сама прагнула на маяк, готувалась саме до такого життя, що було для неї повите романтикою з дитинства! То яких же її сподівань не справдив Чаїний, чому відчуття якоїсь неповноти і навіть тісноти час від часу обіймало її серед цих світлих, залитих сонцем просторів?

Пригадувався дівчині один випадок. Невдовзі після війни привезли в заповідник оленя й оленицю на акліматизацію. Деякий час тримали їх у загорожі, вели якісь там спостереження, а потім відкрили ворота й пустили обох на волю, в природні умови. Зірвавшись з місця, олені одним духом облетіли по кругу весь острів, обігнули його понад самим морем і, промчавши так близько двадцяти кілометрів, захекані, тремтячі, повернулися незабаром в ту саму загорожу на старе місце. Постояли кілька хвилин, передихнули й знову майнули в степ, цього разу вже назавжди.

"Цікаво, що вони почували, опинившись на волі? — думала тепер часом Марія про" тих дивних оленя з оленицею.— Яким видався їм оцей наш Чаїний, вкритий степовими травами, найкращими пасовиськами, але звідусіль оточений неосяжним, сліпучим, непереходимим морем?"

Після міста все життя на острові тече якимсь уповільненим темпом, перекочується рівними, невисокими хвилями. Кожен робить своє діло розважливо, неквапом, наче попереду в нього — вічність. І так усі: чи то маячани біля маяка, чи колгоспний пасічник, що оглядає в степу свої вулики, чи рибалки, що вибирають бригадою невід... Марія також годинами може тепер сидіти з книжкою на березі, читаючи Джека Лондона або просто задивившись у синю морську далечінь. Все ніби жде когось з моря, з чистих його просторів.

В'ється в повітрі білосніжне птаство, скидаються поблизу блискучі дельфіни. Ледь помітний бовваніє далеко в морі дрібний рибальський флот...

Лише зрідка море винагороджує дівчину бентежною, ні з чим не зрівнянною радістю: це коли, прямуючи на Керч або повертаючись звідти на рибзавод, проходить неподалік "Боцман Лелека".

Марія одразу впізнає на палубі Вовика. Він стоїть на борту з мегафоном в руці і щось весело гукає на маяк. Що він гукає? Як не

напружує Марія слух, але розібрати нічого не може, вітер доносить лише невиразне:

— Я-а-а...

— Що то він гукає, той "летючий голландець"? — запитує мати з порога.

— Не розберу, мамо,— відгукується з берега дівчина, не в силі зізнатись навіть матері у своїх потаємних здогадках: може, то він гукає "Марія-а-а"? Чи, може, пустуючи, і гукав лише саме оте розкотисте "я-а'-а..."?

їй хочеться, щоб катер не проходив так швидко мимо, щоб хоч на хвилину завернув на маяк. Але чого? Сюди він прибуде не скоро, тоді лиш, коли кінчаться запаси ацетилену. Доставить повні балони і забере порожні...

— ...Я-а-а... я-а-а...— чути все далі. Звуки стеляться низом, по воді, вихлюпуються на берег разом з хвилею, наче то озивається до Марії саме море. Невиразний смуток проймає дівоче серце. Знову — котрий уже раз! — вона перелічує в умі, скільки ще повних балонів зосталось на складі. Ще багато. Повільно, дуже повільно в ці короткі літні ночі вигоряє на маяку світильний газ!

III

Вовик-капітан мовби розгадав потаємні дівочі думи: прибув на маяк позачерговим рейсом, раніше ніж Марія сподівалася.

Була неділя, вихідний день, дівчина стояла на березі боса, ситцеве платтячко легко розвівалось на ній, і все, мов чарівний сон, перед нею збувалося наяву. Сяяло небо, розцвітало море, і білий красень "Боцман

Лелека", розтинаючи морську гладінь, повним ходом наближався до маяка.

На палубі було повно пасажирів, біліли костюми, лунала музика, наче то наближалося з моря чиєсь щасливе весілля. Марія одразу догадалася: рибзаводці виїхали на прогулянку. Як це було до речі! Догадувалась дівчина і про інше, про те, що, мабуть, саме Вовик-капітан запропонував їм висадитись тут, на маяку, а не де-небудь в іншому місці... Чаїний був для жителів берега улюбленим місцем літніх пікніків, здавна приваблював їх своїми чистими чудесними пляжами та запашним степовим повітрям... Але раніше, в таких випадках приставали десь у рибальському селищі чи й просто в степу, а зараз ідуть прямісінько на маяк, до гостинного Маріїного дому. Це ж просто чудово!.. Дівчина ледве стримувала свою радість.

"Боцман Лелека" виростав на очах. Вже добре видно Марії на містку стрункого, капітана в кашкеті, його привітне, з виразом відваги обличчя... От він щось каже стерновому, от уже сміється до Марії, і дівоча рука сама якось підіймається для привіту, радісно махає йому в повітрі книжкою...

— Чекай-но... Кому ти махаєш?

Дівчина, схаменувшись, озирається. На горбку біля маяка стоїть батько. Вигляд у нього зовсім не гостинний: рушниця на плечі, сам насупився, вуса стирчать сердито. Що він задумав?

— Омеляну Прохоровичу — салют! — гукає з катера огрядний в білому кітелі мужчина, весело потрясаючи над головою пляшкою шампанського.— Приймай, гульнемо до неба!

То Вовиків батько, директор рибзаводу товариш Гопкало. І товариш Гопкало, і більшість присутніх на палубі пасажирів боцманові добре знайомі. Он посміхається директорша — висока показна дама в темних

від сонця окулярах, за нею товпляться начальники цехів з дружинами та родичами...

Катер збавляє хід, розвертається, хтось уже гукає: "Швартуй"!

Боцман спускається до причалу.

— Швартуватись забороняю,— беручи рушницю на руку, попереджує він суворо, як вартовий.

— Голосніше! Що ви сказали, Омеляне Прохоровичу?

— Те, що чули. Зона! Швартуватись не дам. Компанія спочатку приймає це за жарт.

— Оце вам і Мис Доброї Надії!

— Тут нас ще холостими обстріляють!

— Змилуйтесь, Прохоровичу! Ми до вас на медок та на юшку, а ви...

Товариш Гопкало вже трясе в повітрі величезним кільцем ковбаси, мовби спокушаючи ним боцмана.

— Чуєш, Прохоровичу, як пахне? Домашня! Об'-їденція! Облизенція!

Боцман стоїть, як скеля, не усміхаючись, не приймаючи жартів.

— Зона — і все,— похмуро одвертається він убік.— Острів великий, шукайте собі місця деінде.

— Але ж у вас тут найкраще...

— Вам сказано: зона!

Змагатися далі з боцманом було безнадійно, така вже натура: ще справді пальбу ради свята відкриє... Катер дав задній хід.

Марія не знала, де себе подіти. Сором палив її. Як можна бути таким! Навіть тут не відступитись від правил, своїх заводських не пустити на берег!

Стояла знічена, втупивши налиті слізьми очі в пісок, зволожений хвилею, покритий до самих ніг тануччим шаром білосніжної піни. Чистим мереживом бурхає море. Могли б вони сьогодні з Вовиком удвох ходити по оцих мереживах, по оцьому світлому казковому берегу, що то пригасне, то знову сяйне, вкриваючись піною, аж видніше стає навкруги... А тепер? Коли ще він тепер заверне сюди і який слід залишить в його серці невблаганна батькова жорстокість?

Вже відпливаючи, Вовик обернувся з містка до Марії. Думала, буде сердитий, а йому — як ніде нічого! Несподівана сутичка з боцманом, видно, анітрохи його не приголомшила, іншої зустрічі він ніби й не чекав тут, у забороненій зоні маяка. "Що, мовляв, візьмеш із старого? Дивацтва його нам відомі!"

І на мигах дав зрозуміти Марії, що вони пристануть в іншому місці, навіть вказав жестом приблизно де саме: отам на північному кінці острова, де височить напнутими антенами радіостанція рибзаводу... Дівчині неважко догадатись, для чого це їй пояснює Вовик: в такий спосіб він мовби запрошував, щоб вона також прийшла сьогодні туди.

Коли катер віддалився, Марія з болем у голосі звернулась до батька:

— Тату, ну як ви могли так? Майже всі там свої, сам директор...

Старий посвітлішав на виду, насмішкувато кивнув катерові вслід:

— Отож і директор... Стривай. Я його ще й на партактиві розчихвощу, буде йому юшка! Таке судно у вертеп перетворити!

— Що ви говорите, тату? Який вертеп?

Мати, підійшовши, теж рішуче стала на батькову сторону:

— Це все він, отой вітрогон, їх навіз... Раз почастували медом, так його і вдруге сюди, як трутня на солодке, потягло!..

Марія знала, що мати недолюблює Вовика, одначе не сподівалася, щоб материна незрозуміла антипатія до нього могла зайти так далеко. Образу, кинуту вслід йому, дівчина цілком прийняла на себе.

Хотіла б відповісти зараз матері гострими дошкульними словами, сказати, що мати топче її почуття, що мати й саму її, мабуть, ніколи по-справжньому не любила, бо для неї завжди на першому місці були сини, — Марія мала на увазі братів, з яких один загинув під час війни в Новоросійську, а другий служить зараз на Далекій Півночі, в морській авіації. їм віддавала мати щедру свою любов, а Марію з дитинства вважала дикункою, відлюдницею, більше боцмановою, аніж своєю донькою. Так принаймні здавалося дівчині зараз, коли їй хотілося чимось найвразливішим допекти, дошкулити матері. Але чіпати братів їй і самій було боляче, та й думки її весь час крутилися більше довкола Вовика.

— Якими словами ви кидаєтесь... А спитати б вас, мамо, що він вам лихого зробив?

— До лиха ще не дійшло, а серце моє не лежить до нього. Чує, чує воно, що не той це чоловік... І тут ти мене не переконаєш, дочко.

— Я й не збираюсь вас переконувати. Та й у чому? Вовик поки що не підсудний, вини на ньому нема, і адвокатів йому не потрібно!

Виказала одним духом і, обернувшись, повільно рушила понад берегом далі-подалі від маяка. Не туди, де ледь бовванів катер, де призивно здіймалися в небо високі антени радіостанції, а геть зовсім у протилежний бік.

Мати не спускала очей з Марії, аж доки та, віддалив-, шись ген-ген, сіла на піску, схилившись над книжкою. Лише після цього Євдокія Пилипівна полегшено зітхнула й рушила до хати.

IV

Кликати на обід Марію пішов Дьома Коро-най. З усіх хлопців тільки він лишився в цей день на маяку. Як і личило майбутньому олімпійцеві, він тренувався навіть у вихідний, шпурляючи диски та тягаючи двопудові гирі попід сараєм, а коли Євдокія Пилипівна запропонувала піти погукати Марію, охоче прийняв на себе цю місію.

Дівчина сиділа, схилившись над розкритою книжкою, мовчазна, непорушна. Ніби читала, а не читала.

— Ти що, Маріє?

Вона звела на Дьому колючий, роздратований погляд:

— А що?

— Ти наче заплакана...

— А тобі що до того?

— Та, розуміється, нічого. Така була між ними розмова.

З усіх мотористів Дьома з його олімпійським спокоєм і впертими мріями подобався Марії пай більше. Але зараз і він їй був небажаним, майже нестерпним. Може, якраз за те, що мати до нього прихильна і якось у розмові жартома назвала Дьому зятем.

Граючи левиною мускулатурою, "зять" простягся перед Марією на піску — грубезний, стрижений під бокс, обпалений сонцем, білобровий. Які в нього ручища! Безпричинно розпливаючись до вух, бере у Марії з колін книжку.

— Що читаєш? Марія промовчала.

— "Але хіба ми не знаємо, що білі люди вбивають? — став читати уголос Дьома.— Хіба ми забули велику битву на Койокуку чи велику битву при Нуклу-кієто, де троє білих убили двадцять чоловік із племені тоцікакатів? І невже ти думаєш, що ми не пам'ятаємо тих трьох із племені тана-нау, що їх убив білий Мекл-рот?.." І невже ти забула,— в тон продовжував Дьома,— що нам пора обідати, що стіл уже накрито і шеф-кок нервується?.. "О ні, ні, нам не треба твоєї відповіді!" — з пафосом вигукнув він і закрив книжку.

Марія підвелася. М'яко плескалося море біля ніг, з шелестом розгортаючись по піску сліпучим своїм мереживом. Чайки-реготухи, великі, білі, бентежно в'ючись поблизу, раз у раз то сміялись, то плакали зовсім по-людському.

— Чого це вони крутяться над нами? — кивнув Дьома вгору, на білу чаїну метелицю.

Дівчина не відповіла.

Мовчки повернулись на маяк, мовчки пообідали. За столом кожен почував якусь незручність перед іншими.

Після обіду Дьома зібрався у виселок, до рибалок на волейбол. Марія раптом вирішила, що вона теж піде з ним: їй, виявляється, треба поміняти в бібліотеці книжку. Батько не став заперечувати.

Дівчина швидко переодяглася, принарядившись у модельні туфлі з високими каблуками, у любиму свою білу батистову блузку, що так пасувала до чорної спіднички. Не знала, брати їй чи не брати блакитну сумочкуг яку вона привезла з міста, і повагавшись, вирішила, що можна не брати. Накинула на плечі легеньку газову косинку і, збуджена, вибігла до Дьоми.

— А книжка? — навздогінці кликнула мати.

— Ага, ще книжка!

Взявши з материних рук потертий, зачитаний томик, дівчина кивнула Дьомі:

— Ходім!

Опинившись на стежці, що побігла узбережжям на далекий виселок, Марія помітно пожвавішала. Легко, дрібно ступала попереду хлопця, виблискуючи на сонці засмаглими тугими литочками.

— Ти коли повертаєшся, Дьомо?

— Як звичайно... Світити прийду.

— Не кидай же мене там саму. Я — з тобою.

— Гаразд... А щодо бібліотеки, то, між іншим, вона сьогодні вихідна.

— Ах, так! Ну, нічого! Попрошу Любку, вона мені відчинить...

Палила спека. Іскрилися піски узбережжя, кришталеве марево струмувало над травами в глибині острова.

Незабаром Марія змушена була зняти свої модельні, взяла їх у руку. .

— Пальці як напекла... Були ніби нічого, а це потісні-шали...

— Ростеш!

— Росту? Мабуть, туфлі зсохлися, давно взувала...

— Давай я нестиму,— запропонував Двома свою послугу.

Дівчина заперечливо крутнула головою:

— Не важкі.

Мріє в сонячній імлі далеке селище, дедалі чіткішими стають ажурні антени радіостанції.

Збираючись у путь, Марія й сама була певна, що йде вона лише в бібліотеку, і нікуди більше, що раптове рішення її податись у селище зовсім не зв'язане з отим промовистим Вовиковим жестом, яким він, уже відпливаючи, ніби запросив її на побачення. Та ще хоч би він був сам, без свого вертепу... —Зустрітися з ним наодинці було б щастям, а яке може бути побачення на людях, перед усіма отими дамами, пересудливими, мабуть, та надміру цікавими до всього! Таким подай, між такі тільки попадись, Маріє, із своїм вилицюватим, раз у раз ніяковіючим обличчям та гарячими рум'янцями, що плямами виступають на щоках!.. Все, що хвилює тебе, розгадають, все, що зріє в душі для одного, пожинатиме поглядом кожен...

Ні, не пустить вона нікого стороннього в свої почуття, в свої найніжніші дівочі таємниці! Птиця й та відкидається від гнізда, коли стороннє око в нього загляне, а їй, Марії, там заглядали б у саму душу... Краще потерпить, краще вона дочекається Вовика на маяку! Так вирішила йдучи. Однак примружені від повноти світла очі її самі весь час шукали чогось попереду, шукали напружено, неспокійно. Коли ж нарешті побачила в затоці знайомий силует "Боцмана Лелеки", одразу зупинилась і, весело стинаючи зубенята, сміючись від болю, знов одягла свої модельні.

— Хай печуть!

V

Рибзаводці розташувались по цей бік селища, на дикому пляжі, і Марія не могла їх обминути: стежка стелилася по узбережжю яхраз мимо їхньої стоянки. На відкритих просторах Чаїного людина вид-ніється за кілометри, і там, на пляжі, мабуть, ще здалеку помітили Марію та Дьому, що наближалися від маяка.

Як і сподівалася дівчина, Вовик перестрів її на стежці. Відділившись од своєї компанії, бігцем вискочив з пляжу на піщаний пагорок і став, чекаючи, посеред стежки з мисливською рушницею на плечі. Був у білих, старанно випрасуваних штанях, без кітеля, в самій лише шовковій майці, густо загорілий, золотий... Коли Марія з Дьомою наблизились до нього на відстань якихось десятка кроків, Вовик з удавано лютою міною перекинув рушницю з плеча на руку точнісінько так, як допіру проробив це Маріїн батько, відганяючи непроханих гостей із забороненої зони маяка.

— Стій! Зона! Хто такі? — вигукнув Вовик, викликавши голосний регіт внизу, на пляжі.

Дівчина пробачила йому цей жарт, а Дьома раптом насупився. Спідлоба блимаючи на капітана, ішов просто на нього.

— Ти знову з рушницею на острів? Сезон, до твого відома, ще не відкрито!

— Для доброго стрільця завжди сезон, коли дичина летить!

— Думаєш, для директорських синків закони не писані?

— Чого ти до нього сікаєшся, Дьомо? — не втерпівши, вступилась Марія за капітана.— Він же птахів не б'є!..

— А чого він з рушницею?

— А чого мені не бути з рушницею? — спокійно посміхнувся Вовик.— Може, я на дуель тебе викликати хочу?

— Дуже ти легкий у вазі для дуелі зі мною... Почувалося, що наростає сварка, і, щоб не допустити

цього, Марія підштовхнула Дьому на стежку:

— Іди, я зараз тебе дожену. Чекай, на ось книжку мою замініш...

— Що тобі взяти?

— "Сина рибака" абощо...

— Гаразд,— буркнув олімпієць і почвалав далі своєю дорогою, а Марія, усміхнена, обернулась до капітана. В око їй впала голуба, витатуйована в нього на грудях русалка з розпущеними косами і такий же голубий напис над нею: "Кого люблю — того цілую". Почуття, схоже

на ревнощі до тої голубої русалки, на мить ворухнулось Марії в душі і знову розтануло.

— То що, девіз?

Вовик весело стріпнув своєю чорною, кучерявистою, ще мокрою після купання чуприною:

— Може, й девіз...

Як небо, як море, що ніколи не втомлює зір, таким був зараз для неї оцей довгожданий капітан. Не зводила з нього очей. Ніщо, крім Вовика, не існувало для неї в цю хвилину, вірніше, все, що було навкруги, було тільки для того, щоб доповнювати його, бути для нього ясним ореолом. Підступив зовсім близько до Марії, посміхнувся, і такою жагучою ніжністю війнуло від нього на дівчину, що, здавалось, скажи він слово, і вже вона кинеться йому в обійми, припаде, як ота русалка, на груди.

Потім, мовби схаменувшись, дівчина помітила, що стоїть з ним на пагорку, на очах у всіх. Пляжани — то хлюпаючись у морі, то смажачись на піску — майже з неприхованою цікавістю поглядали сюди, на оцей щасливий, видний, мабуть, всьому острову пагорок.

Марія не впізнавала себе: при всій своїй природній соромливості не почувала зараз ніякого сорому. Аж ніякісінького! Стояла, вільно випроставшись, і було їй тільки гарно, була тільки радісна гордість, що стоїть вона поруч з ним, з коханим своїм капітаном. Справді, чого їй соромитись, з чим їй критись? Хай скільки завгодно дивляться, як голубить вона його своїм поглядом, як сяюча відкрита усмішка не сходить їй з розпашілого лиця... Не те що перед пляжем, перед цілим світом ладна була зараз стати із чистим своїм почуттям, з безоглядним першим коханням!

На пляжі тим часом, видно, йшла мова про них. Краєм вуха Марія вловила сказане кимось із жінок: "Гляньте, яке славне дівча! Вовикові нашому всюди щастить!.." Приємно було це почути Марії, і люди на пляжі були вже їй приємними, бо всі вони, певне, також любили Вовика... Одні, ставши кружма, перекидаються м'ячем, інші накручують на килимку патефон, а сам директор товариш Гопкало, в підтяжках, в накинутій на лисину жіночій панамі, сидить над кошиком, потрошить рибу для юшки. Директорша гукає йому, щоб він накинув щось на плечі, бо спечеться зовсім, а він і в ус не дме, хоч незвичні до сонця плечі його вже стали рожевими, як у немовляти.

Помітивши на собі Маріїн погляд, товариш Гопкало привітно помахав їй ножем, затиснутим у руці:

— Як там старий твій? Великі громи на мене креше?

— Та було...

— Мабуть, і з трибуни грозився ославити?

— А хіба й не слід?

— Звісно, самі винні... Розперезались, зайшли не в свої води, то й витурив...

— Вовику,— пролунало з гурту жінок,— чи довго ти там триматимеш свою полонянку? Веди вже її сюди!

Вовик якось мляво запропонував дівчині:

— Підем до наших?

— А тобі дуже хочеться?

— Не дуже.

— Ну, то ходім краще — проведеш мене трохи... Вони рушили стежкою в напрямі до рибальського

селища.

— На юшку ми вернемось! — гукнув на ходу Вовик до своїх.— Без нас не починайте!

— Та ти на готове любиш,— прогув услід йому батько.— Гляди отам стріляти не здумай.

— Єсть, товаришу контр-адмірал! — бадьоро відгукнувся Вовик і засміявшись, підхопив, дівчину під руку.

Пляжани скоро зникли за пагорком, і Марія зосталася з Вовиком віч-на-віч.

— Куди ми йдемо? — здивовано запитала вона раптом, коли висока трава вже зашуміла під ногами, сягаючи їй до колін. Лише тепер Марія помітила, що вони, звернувши зі стежки, йдуть кудись у відкритий степ, в глибину острова.— Куди це ти мене ведеш, капітане?

— А ти боїшся?

— Ні, не боюсь... Веди, куди хоч!

— Оце я люблю,— засміявся хлопець і вів її далі.

— А нащо ти й справді рушницю взяв? — запитала згодом Марія.

— Як нащо? — здивовано звів тонкі свої бровенята Вовик.— Може ж, яку-небудь жар-птицю там для тебе підстрелю! Хочеш, щоб я тобі жар-птицю до ніг поклав?

— Хіба на жар-птиць сезон уже почався?

— На жар-птиць, Марійко, сезонів не буває: коли летять — хапай!..

VI

Сухим духмяним повітрям пашів на них степ. Відцвітались трави, красувались востаннє, перед тим як вступити в пору красного літа й разом пожух-нути на сонці. Зрушений вітром ковил сріблясто хвилювався довкола, задумливо, стиха бринів, так, як бринів він, мабуть, і в сиву давнину при яких-небудь скіфах.

Там, де вони йшли, сполохане птаство здіймалося з трав, з пронизливим криком ширяло в повітрі. Все тут змішалося: морські й степові чайки, кулики і жайворонки, баклани й лелеки. Все клекотіло, все виявляло неспокій.

— Ага, зачули вже, що браконьєр іде! — весело жартував Вовик.

Кілька разів він поривався стріляти, але Марія щораз хапала його за руку, стримувала:

— Прошу тебе, не треба... То вони за свої гнізда тривожаться!..

В степу майже не було людей. Мріли десь аж на обрії дві дівочі постаті, і Марія, вдовольняючи Вовико-ву цікавість, пояснила, що то, мабуть, знову приїхали студентки практикуватись у степу з ботаніки.

Де-не-де бовваніли колгоспні пасічники, самотньо вештаючись серед своїх фарбованих вуликів, що ледь видиілися дашками з трави... Минаючи одне з таких бджолиних поселень, Вовик голосно звернувся до пасічника, поцікавився, чи багатий взяток. Пасічник обернувся до нього в своїй паранджі, кумедний, страшний.

— Проходь, проходь отам,— подав він Вовикові голос.— Мої бджоли духу твого не виносять...

— От дракон! — засміявся до Марії Вовик.— А ще ж і знайомий: на моєму катері сюди переправлявся...

Незабаром попереду стіною стали очерети. Здалеку вони ледь темніли, розкидані окремими вкраплинами по степу, а зблизька були як ліс. Високі — вершник заховається, густі — миша не пролізе. Щороку косили їх жителі острова на паливо, але ніколи не могли докоситись і до половини.

— Добре дідьку в дудку грати, сидя в очереті,— сміючись, пригадала Марія любиме батькове прислів'я.— Одну зломить, другу виріже!..

— Це ж там повно оленів,— промовив Вовик, сторожко прислухаючись, до гущавіні.— А хіба ж туди продерешся!

— Буває, вони і в * степ вискакують, але рідко,— пояснила Марія і теж стала вслухатися в чарівний таємничий шелест очеретів.— Кажуть, що звідси після акліматизації наші олені по всій Україні підуть...

— Уже й по всій!

— Ну, то хоч по Півдню...

— Глянь! — раптом несамовито вигукнув Вовик хапаючись за рушницю.

— Не бий! — заступила йому дорогу Марія.

Щось пишне, яскраве, схоже справді на казкову жар-птицю, майнуло попід очеретом і зникло в траві. Вовик, приготувавшись до пострілу з коліна, ждав, блідий, напружений, поки воно з'явиться знову.

— Ти куди ото цілишся? — несподівано почулося десь зовсім поруч.— Варвар, дикун ти, забери рушницю!

Затріщав очерет, і з гущавіні на простір вихопився, обливаючись потом, худющий довготелесий юнак з рудим, як вогонь, їжачком на голові. Марія одразу впізнала його: це був новий, недавно присланий сюди зоолог, молодший науковий працівник заповідника. На ходу надіваючи окуляри, зблискуючи затиснутим у руці блокнотом, він наближався до Вовика з такою лютою рішучістю, ніби збирався провалити йому череп отим своїм блокнотом:

— Прибери рушницю, кажу! А то я... я... з землею тебе тут змішаю!

Вовик став, трохи розгублений, але не зляканий. Вішаючи рушницю на плече, відповів з гідністю:

— Комишевого луня кожному дозволено бити. Хижак!..

— Сам ти хижак, даром що бакенбардики ото відпустив. Тобі комишевого луня дозволили, а ти по кому стріляєш? Фазана від луня не відрізниш?

— А-а, то ж фазан! — в подиві вигукнула Марія. Зоолог, мовби тільки тепер помітивши дівчину, що

стояла під очеретом, круто обернувся до неї.

— Три дні як завезли, а тут уже й шуліки в'ються!

— Я не знав, що то фазан,— примирливо сказав Вовик.

Зоолог не прийняв примирення.

— Говорити з вами не хочу. При дівчині отут висловлюю вам своє презирство. Забирайтесь звідси геть!

Сказав і, поправивши окуляри, задумливо поглядаючи раз у раз на очерети, почав щось записувати собі в блокнот.

Вовикові нічого більше не залишалося, як розпрощатися з цими непривітними очеретами. Взявши Марію під руку, рушив з нею назад. Мовчки брели по тих самих травах, які тільки що так надійно приховували десь у собі оту яскраву жар-птицю. Сонце схилялось до заходу, і квітучий степ, вираючи барвами, палахкотів, немов величезна фантастична жар-птиця, що лягла, розплаталася, причаїлася при землі.

Дівчина не зважувалась першою порушити мовчанку. Прикро було на душі, почувала себе ніяково після цієї сутички, що здавалась їй суцільним непорозумінням. Адже Вовик, може, й справді не знав, а той одразу так накинувся. Як негарно, недоречно все вийшло! І як боляче, мабуть, зараз Вовикові, як незручно йому перед нею...

Однак Вовик, здається, не особливо переживав.

— Це ти винна, Маріє,— незабаром заговорив він у своєму звично жартівливому тоні.— Не треба було тобі згадувати про того дідька... А то, бач, згадала якраз під руку, а він тут уже й вискочив з очерету в своєму пенсне! Марія посміхнулася:

— Ти віриш у забобони, Вовику?

— Хоч-не-хоч повіриш... День видався якийсь невезучий! Там твій олімпієць накинувся, там пасічник жало випустив, а тут цей накрив... Куди не поткнись — звідусіль женуть, звідусіль цькують, наче змовились... Чи не старий це твій, Марійко, таку облаву на мене організував?

— Що ти! Татко цього зоолога ще й у вічі не бачили.

— Так звідки ж, по-твоєму, всі ці шишки на мене? За які гріхи? Чому я для них усіх такий нестерпний?

Хлопець говорив мовби жартуючи, але під його жартами, почувалося, криється й справжнє занепокоєння.

— Не знають вони ще тебе, Вовику,— втішила Марія хлопця.— Якби знали — всі полюбили б!..

Вовик зупинився, допитливо заглянув дівчині в обличчя.

— Це ти щиро кажеш?

— Щиро.

— А сама ти мене добре вже знаєш? Марія задумалась.

— І справді, я ж тебе ще так мало знаю, Вовику, ми так рідко зустрічаємось...— І, посміхнувшись, додала:— Скажи мені сам... який ти?

— А я... такий! — з притиском вимовив Вовик і, несподівано обхопивши Марію руками, міцно поцілував її в губи.

Сухий гарячий поцілунок обпалив її, сп'янив, запаморочив... Так несподівано, блискавично все сталося, аж закрутилася голова... В

солодкому безсиллі, в напівзабутті якусь мить спочивала у нього на грудях, а опам'ятавшись, звільнилася з обіймів, відвернулася в степ. Він її поцілував! Правда, не зовсім таким уявлявся їй цей перший поцілунок, що так зненацька обпалив її сухим своїм вогнем... Але він її поцілував! Віднині перейдено, переступлено якусь велику межу, що розділяла їх досі, але більше не розділятиме. Віднині вона вся належить йому, а він — їй!

Повернулася палаючим лицем до свого капітана, і він їй здався тепер ріднішим за всіх на світі. Веселий, збадьорений, стояв по коліна в квітучих травах і, сміючись, пустотливо цілився рушницею в небо.

Пролунав постріл — покотилась далеко над степом луна... Марія стояла в якійсь радісній оціпенілості. По кому він стріляє, отой зне^гямлєний від щастя хлопець? Чи не казкова жар-птиця привиділась йому в чистому високому небі? Чи, може, на радощах салютує сам собі, своїй юнацькій перемозі?

Шальний Вовиків постріл, видно, почули і там, на пляжі, бо слідом за цим з'явилась на пагорку жіноча постать і давай махати білою панамою в степ.

— Здається, мамхен,— посміхнувся Вовик.— Мабуть, юшка готова... Ходімо швидше!

Незабаром стало видно, що на горбку стоїть справді директорша. З її злого, стривоженого вигляду Марія одразу здогадалась: сталося щось недобре. Яка там юшка, коли й вогнища нема, і всі, вже зібравшись, повільно ведуть когось берегом до катера попід руки...

— Це тільки один ти можеш! — сердито накинулась директорша на сина.— З батьком он, мабуть, сонячний удар, мерщій треба на материк, а любий синок тим часом кинув усіх, повіявся на край світу І

Вовик, спохмурнівши, став виправдуватись:

— Звідки ж я знав, що з ним буде удар...

— Швидше, швидше! — підгонила його мати вниз.— Хай уже нас, а то й судно кинув напризволяще: теж мені капітан! В пожежники б тебе — як ото батько казав!..

— Пожежники — теж дефіцит.

— Розбалували ми тебе — далі нікуди! Досі каюся, що в нахімовське не віддала!.. Там би тебе виструнчили!

За материною нагінкою Вовик не мав змоги навіть оглянутись на Марію. Зіщулившись, мов пійманий на шкоді хлопчик, поспішав він униз до катера, а мати, не відстаючи ні на крок, все вичитувала йому та вичитувала.

— Безсердечний ти, Вовику, егоїст! — Це було останнє, що долинуло до Марії.

VII

Дьома, повертаючись із селища, застав Марію на тому самому місці, де залишив її з отим нахрапистим капітаном.

Тепер вона стояла, тримаючи туфлі в руці, і вітерець злегка ворушив на ній голубу газову косинку, обкинуту круг шиї. Байдужа до Дьоми, до його пропотілої тільняшки, що рябіла вже неподалік, дівчина всю свою увагу віддала морю. Із затоки саме виходив "Боцман Лелека" — сяючий, облитий вечірнім сонцем... Стежачи, як він віддаляється, Марія аж тяглася йому вслід.

— Не заважатиму? — ущипливо запитав Дьома, наближаючись.

— Кому?

— Та кому ж... тобі, твоєму тужінню на валу.

— О ні, ти саме вчасно, Дьомочко: ні раніше, ні пізніше...

— Таке вже моє призначення — з'являтися вчасно... Я ж бачу — "Боцман" з якоря знявся... Ну що, добре ви тут попиячили?

— Добре. Глянь, вся затока горить, налита червоним вином!

— То від небес, а я про земне питаю... Ти й справді наче п'яна?

Марія зашарілася. Потім враз пружно стрепенулася всім тілом, і якийсь пустотливий затаєний гріх блиснув їй у очах:

— Ой, п'яна я, п'яна, Дьомочко!..

— Гаразд, ходімо вже... Світило сідає.

Рушили стежкою до маяка. Олімпієць розмашисто крокував попереду, дівчина ледве встигала за ним.

— Рекорда поставив, Дьомо?

— Може, й поставив, але фіксувати було нікому: суддів путящих не було...

— Це ти на мене натякаєш? Я не могла.

— Знаю, що ти не могла.

— А книжка, Дьомо?

— Люби не було, я матері залишив.

— Які там новини?

— В середу комсомольські збори.

— Збори? Це чудово...

Все було зараз для Марії чудовим. І збори, і море, і цей надвечірній пригасаючий степ. Іти було легко, самі ноги несли...

Сонце заходить, місяць ісходить, Човен по морю тихо пливе...

— О, ти й співати вмієш? — обернувся на ходу хлопець.

— Я? Співаю? — Марія сміється.— То тобі вчулося, Дьомо!

...Дівчина в човні пісню заводить, А моряк чує — серденько мре...

— Стоп! — Дьома зупинився.— Олені!

— Де? — Марія підбігла, притулилась плечем до хлопця.— Де ти їх набачив, Дьомо?

— Он під отією смужкою очеретів...

— Ага, бачу, бачу!

На далекому згірку, ледь помітні під очеретами, стояли, застигши мальовничою групкою, олені: олень з оленицею і оленятком. Певне, вискочили з гущавини на простір, побачили перед собою велике червоне

світило, що вже лежало на самій траві, і так застигли у подиві очима до нього...

— Гіллястий — то олень, а без гілок — то олениця...

— Це та сама, Дьомо? Ота, що — пам'ятаєш? — облетіла тоді одним духом весь острів?

— Може, й та...

— І вже з оленятком!

— Сімейка,— невесело пожартував Дьома і, все дужче відчуваючи на собі пругке тепло Маріїного плеча, злегка обійняв її рукою за стан. Дівчина не відсахнулась, наче боялась найменшим рухом сполохати далеких оленів.

— Стоять, як на картині... Чим не ідеал, Маріє, твого майбутнього родинного щастя?

— Воно й тобі личило б...

— Ех, мені... Мені, Маріє, не світить...

Сказав ніби жартома, одначе і якісь інші, гіркі нотки покривджено забриніли йому в голосі.

— Чому не світить? Таке, Дьомо, кожному світить — тільки забажай...

— Тільки забажати? — недовірливо перепитав Дьома, і дівчина відчула, як дебела рука його, мовби вза-бутті, поволі стискає, пригортає її до себе.

— Дьомо, ти що? — звела вона в щирому подиві очі на хлопця.

Дьома не відповів. Мовби захмелівши раптом, з болісно перекошеним обличчям згріб її своїми ручищами і гнув, пригортав до себе в якомусь несамовитому відчаї.

— Ти збожеволів, ДьомоИ

— Маріє! Маріє!..—-шепотів він у нестямі, насуваючись на дівчину обличчям, як сліпий.— Доки ти мене мучитимеш!.. З тим ти не так... той, мабуть, цілував уже сьогодні...

Вигнувшись, напружившись з усіх сил, дівчина нарешті випорснула з-під Дьоминих рук. Розтріпана, задихана, відскочила вбік, стала, поправляючи волосся. Лице їй пашіло щирим гнівом.

— Цілував, ну то й що? — викрикнула вона, почуваючи, що Вовиків поцілунок ще й досі горить їй на вустах.— Цілував і цілуватиме.

Дьома закрив обличчя руками.

— А ти не лізь,— уже спокійніше промовила дівчина.— Скажи спасибі, що туфлем оцим не дістала: явився б на маяк міченим!

Не було вже оленів на далекому горбку, наче й не стояли вони там ніколи. Чи шугнули в очерет, чи майнули десь по острову оглядати своє дивовижне степове царство, водночас і просторе, і замкнуте звідусіль непереходимою морською блакиттю. Може, тільки в найсуворіші зими (боїться таких зим директор заповідника), коли мороз скує море, вирвуться олені на велику волю, подадуться навпростець через море, куди очі стоять: чи в Крим, чи на Кубань...

Доведеться, може, тоді й Марії добуватися до милого по льоду через замерзле море: без криголама Вовик на маяк не проб'ється!

...Знову йшли стежкою. Тепер Марія шуміла спідничкою попереду, а Дьома, опустивши свої широкі плечі, понуро плентався за нею.

Гасне степ. Спадає спека. Тиша навколо. Тільки море перепліскується вічним своїм плескотом і двоє крокують стежкою, наче одне тікає від іншого.

Коли вони підходили до маяка, знайомий вогник угорі вже світився.

VIII

Спочатку Марія, обурена вчинком Дьоми, збиралася розповісти про це маячанам, але, уявивши, скільки насмішок посипалось би на бідолашного олімпійця за незграбне його женихання, вирішила перемовчати. Досить з нього, що й так упіймав облизня, для чого завдавати хлопцеві ще нових мук? Та й за віщо, зрештою? За отой нестримний вибух хай грубої, стихійної, але щирої пристрасті? Ні, краще змовчати, хай це залишиться між ними.

Так і жили після цього: зовні, на роботі — мовби близькі, а насправді — дальші зараз одне від одного, ніж будь-коли.

Дьома більше не тривожив дівчину своїм нерозді-леним, загнаним вглиб почуттям. Став серйозним, замкнувся в собі і тільки ще впертіше, з якимось похмурим натхненням тягав по всьому берегу свої гирі, вибехку-ючи ними величезні ями в піску.

Від боцманші, звісно, не приховалося, що між Дьо-мою і Марією пробігла якась кішка, одначе на її прискіпування дочка тільки здивовано знизувала плечима:

— Звідки ви взяли, мамо? Яка кішка? Та між нами не те що кішка, хай олень з оленихою проскочать, і то не посварять.

Євдокія Пилипівна нічого не розуміла. Почувала, що молодята виходять з-під її нагляду, проте зарадити нічим не могла: не знаєш, з якого боку до них і зайти...

Марія тепер лягала і вставала з думкою про нього, про свого далекого капітана. Не балувала доля дівчину частими зустрічами з милим. Тільки й бачила його, що в морі, коли "Боцман Лелека" іноді проходив мимо на Керч. Щоправда, бачити Вовика на відстані для Марії, здається, було не менш принадним, аніж зблизька. Пропливаючи стороною, далеко в морі, він, юний її капітан, був для неї якимось особливо звабливим, недосяжним, повитим чарівною таємничістю. Вже було в ньому повною повністю все, що хотілось би дівчині бачити, вже пропливав перед нею такий, яким щоразу його малювала на самоті щедра дівоча уява... Мов довгожданий витязь, з'являвся з моря на сяючому своєму паруснику і знову зникав за морською далеччю в ореолі її власних дівочих мрій.

Одного разу Марії вдалося відпроситися в батька на материк. Назбиралося всяких господарських справ, треба було когось посилати з ними в райцентр, і боцман, хоча й не без скрипу, змушений був дати дівчині візу на виїзд. Доки й у море не відплила, все боялася Марія, що батько передумає і заверне її назад, здогадавшись, що не так справи, як жагуча надія на побачення невідступно жене її в далекий порт.

Добувалась на материк рибальським парусником. Вітер був попутний, білий напнутий парус летів уперед з легкістю птиці, і Марія почувала все більше хвилювання.

Містечко швидко наближалося, виростало на очах. Он видно вже порт, корпуси рибзаводу, елеватор... Вище, здіймаючись терасами, блищать на сонці рибальські мазанки, темніють акації міського парку, а на самім узвишші, обернута лицем до моря, красується школа-десятирічка, біліє колонами, мов грецький Парфенон... Там училась Марія, зовсім ніби недавно вийшла звідти з атестатом зрілості у життя, як і оці молоді хлопці-рибалки, що повертаються на берег притомлені,

мовчазні після безсонної ночі... Ще наче вчора безтурботно гасали по шкільному подвір'ю та смикали Марію за кісники, а зараз повиростали, упевнено розгорнули свій високий, трудовий, напнутий вітром парус...

За якусь годину Марія була вже в порту. З радісним трепетом серця ступила на берег: здавалося, що от-от, З першого ж кроку, звідкись окликне її Вовик, хоча вона добре знала, що Вовик зараз у рейсі — вранці "Боцман Лелека" пройшов мимо маяка курсом на південь. Повернутись він має десь аж надвечір, а до того Марії може лише вчуватися Вовиків голос із-за кожного рогу, із-за кожної фіранки відчинених на вулицю вікон.

Гуркотіли по бруку підводи, стукіт стояв у майстернях, розпеченим каменем пашіла на дівчину вузенька покручена вуличка, якою вона повільно підіймалась нагору, до центру. Після просторої тиші Чаїного містечко оглушувало Марію своїм гуркотом, палило куряв-ною задухою, але сьогодні навіть це було їй приємним.

Все тут таке близьке і рідне... В роки революції батько був серед перших, хто встановлював тут Радянську владу, а набагато пізніше і сама вона, Марія, носила з шкільними подругами воду під оці жилаві, просолені морськими вітрами акації... А отам, біля районного Будинку культури, вона вперше побачила найпри-мітнішого з усіх, тоді ще не знайомого їй Вовика-капі-тана... Де він зараз? Чи встигне до вечора повернутись?

Ніякої твердої домовленості про зустріч у них не було, проте Марію це непокоїло найменше: вона знає, де їй шукати свого капітана. Якщо не в порту, то: в парку, на танцях, де він неминуче буває вечорами...

Хоча до вечора було ще далеко, все ж Марія, щоб розв'язати собі руки, вирішила зайнятися справами негайно. Обійшла магазини, купила все необхідне, потім побувала в Товаристві Червоного Хреста — здала

внески, зібрані з маячан. Решту дня — найпекучішу спеку — перебула в гостинній хаті своїх родйчів-рибалок, у яких збиралася й ночувати.

Розмовляючи з тіткою, Марія раз у раз нетрепляче позиркувала у вікно, а коли десь після шостої з'явився на обрії знайомий силует '"Боцмана Лелеки", схопилась, просяяна і, підбігши до дзеркала, стала нашвидку чепуритись.

Вовика зустріла біля портового пивного ларка. Оточений приятелями, стояв веселий, з кухлем пінявого пива в руці.

— Привіт, Марійко! — сказав, загледівши дівчину, ніби не дуже й вражений її появою тут, ніби інакше не могло й бути.— Хочеш пивка?

На пиво Марія не спокусилась, відмахнулась від нього і, відкликавши Вовика вбік, тільки й устигла з ним домовитись, що за годину зустрінуться в парку.

Була вона трохи ображена, що Вовик зустрів її без ентузіазму, але тут же сама стала й виправдувати його. Не міг же він на людях хапати її в обійми! Може, це якраз і добре, що він уміє так володіти собою... і що пиво смокче з приятелями — теж не якийсь там гріх: в порту звичні до цього...

В парк Марія прийшла раніше за свого моряка. Тут уже було багато молоді. Принаряджені після роботи дівчата, матроси, молоді рибалки — всі вони почували себе тут господарями становища. Сміх, жарти, знайомства... Одні товпляться до каси кінотеатру, інші цілими косяками ходять по хрускітливих, мовби оновлених алеях, недавно посиланих свіжим світло-рожевим черепашником. На лавах попід низькорослими сріблястими маслинами сидять заміжні жінки з своїми чоловіками, ждуть, певно, початку першого сеансу в кіно, сьогодні йде "Ніч у Венеції".

Серед публіки то тут, то там попадались знайомі Марії хлопці й дівчата, з якими вона вчилася в одній школі або так десь зустрічалася. Вони на ходу віталися до Марії і, бачачи, що вона когось жде, делікатно проходили далі, однак по їхніх блискучих збуджених поглядах дівчина вгадувала, що вони й самі вже закохані або готові закохатися!

Крутячись поблизу вхідної арки, щоб не пропустити Вовика, Марія несподівано зіткнулась зі своєю колишньою вчителькою — викладачкою мови й літератури. Висока, уже зовсім сива, як і завжди, спираючись на ціпочок,, Ганна Панасівна, злегка накульгуючи, ішла по алеї з якимсь гордовитим суворим виглядом, прямувала до виходу.

— Ганно Панасівно! —радісно кликнула її Марія.— Ви мене вже не хочете впізнавати? Здрастуйте...

— О, Лелека?! — зупинилася вчителька.— Здрастуй... Ти звідки тут?

— У справах була та й сюди завернула... А ви що, вже додому?

— Додому... у мене режим...

Вони стали осторонь біля куща тамариску, обидві раді цій зустрічі.

У школі дівчата були закохані в Ганну Панасівну. Здавалось би, як і всі старі діви, мусила б вона бути злющою, дехто із сторонніх нерідко й справді вважав її такою, приймаючи в ній зовнішню сухість за вияв душевної черствості. І, може, лише вихованці Ганни Панасівни доконечно знали, скільки таїться за цією суворою зовнішньою гордовитістю справжньої доброти, яке глибоке зацікавлення подальшою долею кожного невгасимо живе в цій людині. Марія не мала сумніву, що Ганна Панасівна й зараз оце придибала в парк для того, щоб, відпочиваючи душею, з почуттям заслужених гордощів полюбуватись оцими юнаками та дівчатами, які ще вчора сиділи в неї за партами, а

сьогодні відважно ходять на морські промисли, працюють на рибзаводі та в установах.

— Отже, ти тепер світилкою на маяку,— усміхаючись сказала Ганна Панасівна, і Марії сподобалось, що вона назвала її "світилкою".— Романтична й справді благородна професія...

. — На долю не скаржусь, Ганно Панасівно.

— Але стривай! — вчителька, мружачись, пильно заглянула дівчині ,в, вічі, мовби намагаючись проникнути їй поглядом в душу.— Ти якась неспокійна, Маріє, чимось збентежена... Скажи: на перше побачення вийшла? .

Перед нею не можна було не відкритись.

— Майже на перше...

— Хто він? Я його знаю?

— Ні, він не з нашої школи...

— Що ж, раніш чи пізніш, це мусило б статись,— промовила в задумі Ганна Панасівна.— Одначе ти ж пам'ятаєш? "Умри, але не давай поцілунку без любові!.."

— О, Ганно Панасівно,— засміялась дівчина.— Хіба ж це можливо — без любові!..

Вовик, зупинившись неподалік, вже подавав Марії знаки і навіть присвиснув.

— Пробачте, Ганно Панасівно...

— Іди вже, йди,— сказала вчителька, скоса глянувши на юнака, до якого метнулась Марія з пружною дівочою легкістю. Виходячи з парку, Ганна Панасівна пристукувала ціпочком якось сердито, наче Маріїн обранець одразу зіпсував їй настрій отим присвистом та отією модною своєю бобочкою в блискучих молніях на всі груди.

ЇХ .

— З КИМ це ти розмовляла? — поцікавився молодий Гопкало, беручи Марію під руку.

— То наша вчителька...

— Ох, видно, люта!.. Так покосилась на мене, наче я в неї костура вкрав.

— Ні, вона добра... Підемо в кіно, Вовчику?

— "Ніч у Венеції"? Це я бачив... У нас ночі кращі бувають. Пішли на падеспань!..

— Танці ще не починались.

— Без мене й не почнуться,— засміявся Вовик.— Без мене там життя нема... Ти падеспань любиш?

— Я цього не вмію.

— А що ж ти вмієш? — посміхнувся хлопець.

— Вальси... польки...

Як тільки Вовик з'явився на танцплощадці, якийсь довгополий суб'єкт в тарзанистій зачісці кинувся йому назустріч і, відтяглій Вовика на середину пустого ще круга, став із ним гаряче про щось радитись. Марія дивувалась: Вовик, стоячи в центрі пустої площадки, на очах у всіх, почував себе так вільно й невимушено, наче він і виріс на танцплощадці.

Нарешті ввімкнули радіолу, полинули звуки любимого Марією вальсу "Амурские волны"... Який він догадливий, оцей Вовик.

Закружляли пари, закружляла й Марія між ними, довірливо поклавши Вовикові руку на плече... Як орел, ішов він у танці, замилуватись можна було його плавними рухами, його красивою гордою поставою... Марія почувала, що не одна їй тут заздрить, особливо ота хижа з голими, аж чорними від смаги плечима курортниця, яку ніхто не запросив до танцю.

Коли танець скінчився, Вовик, мов лицар, повів Марію за руку через всю площадку, наче пишався нею прилюдно, наче хотів, щоб усі присутні оцінили красу її стрункої дівочої постаті!

До танців не треба було припрохувати, вистачало без заохоти! Прийшли навіть хлопці з приміської рибартілі "Сини моря", що були досить-таки вайлуватими кавалерами, явились цілим гуртиком дівчата з нових кар'єрів. Серед останніх Марія з радістю побачила одну із своїх шкільних подруг, симпатичну товстушку Раю, з якою вона після випускного вечора ще ні разу не зустрічалась. Тепер виявилось, що Рая вже кілька місяців як працює десь аж на Кримській стрілці.

— Ким же ти там, Райко? — обіймаючи непоказну свою подругу, радісно розпитувала Марія.

— Просто робітницею в кар'єрах,— відповідала Рая.— А що?

— Та й добре: не всім же в інститути ломитись... Я сама, можна сказати, робітницею на маяку... А що ви там добуваєте на своїх кар'єрах?

Рая лукаво прискалила око:

— Ти сьогодні ходила в парку по алеях?

— Ходила.

— Бачила, чим посипані?

— Та приємним чимось. Хрускотить...

— Ото ж наш черепашник... Такий красивий, світло-рожевий... На свята всі залізниці, всі станції Європейської частини СРСР будуть ним посипані...

Цього вечора, мабуть, спеціально заради Марії грали тільки вальси та польки. Марія бачила, що Раї теж дуже кортить танцювати, але її поки що ніхто не запрошував. Щоб зробити приємність подрузі, вона намовила Вовика запросити Раю на вальс.

— А вона вміє? — покривився Вовик, окидаючи оком прищулену під бар'єром товстушку.

— Вміє, вміє, запроси, будь ласка!..

— Гаразд— ради тебе...

І він чемно запросив Раю до танцю, нічим не виказавши, що така партнерка не зовсім його влаштовує... Рая аж цвіла від щастя, ідучи з несподіваним кавалером по кругу. А та голоплеча з величезними

сережками дама, що затесалась сюди між трудову молодь, все полювала баньками за Вовиком, їла його безсоромним хижим поглядом.

— Який інтересний брюнет! — невідомо до кого сказала вона голосно, коли Вовик проходив поблизу. У відповідь на її репліку він тільки презирливо посміхнувся, і Марія була йому вдячна за це.

Потім він ще раз танцював з Марією, а після неї з якоюсь високою, смуглявою, в косах дівчиною, схожою на гречанку. Вона тільки що з'явилась на танцях, але всі вже її помітили. Стримана й чемна, незнайомка була дуже вродливою з лиця. Марія почувала, що їй з нею не зрівнятись, одначе, коли танець кінчився, Вовик одразу залишив смагляву свою партнерку і знову підійшов до Марії. Серце її сповнилось радісною гордістю, що він з-поміж усіх інших дівчат віддає перевагу їй одній.

— Ходімо поп'єм води? — запропонував Вовик Марії, і вона, згодившись, вийшла з ним із гарячої тісняви в прохолодну алею парку. П'янким теплим духом тамариску та маслин війнуло їй назустріч.

— Хто вона, оця, Вовику?

— Яка оця?

— Що танцювала з тобою... На гречанку схожа...

— А, Ксана! Це наша нова лікарка, недавно з інституту прибула...

— Дуже красива...

— Ти, Марійко, з компліментами обережніше,— пожартував Вовик.— Але що ж це води ніде не бачу? От іще мені торгівля!

— Ходім проведеш мене та й нап'єшся заодно...

— І вірно! Не до упаду ж нам вальсувати... Розпалені танцями, обоє ще нахмелені музикою, зійшли вони в район порту, де жили Маріїні родичі.

Коли були вже біля хвіртки, Вовикові раптом вдарило в голову інше.

— Хочеш, Марійко, я тебе зараз по морю покатаю?

Дівчина засміялась:

— На чому?

— Нашу заводську яхту візьму!

— Хто тобі її зараз дасть, Вовцю?

— За це ти не турбуйся: з сторожем у мене блат... Глйнь, які зорі, який місяць! Чим не венеціанська ніч! І в таку ніч спати?

Марія глянула на місяць, на зорі.

— А це довго?

1 — А що тобі — довго чи недовго?

— Завтра мені...

— Облиш "завтра"! — дедалі більше розпалювався хлопець.— Хочеш, я тебе яхтою і на Чаїний одвезу... Ніж завтра тобі ждати якоїсь оказії, забирай зараз свої вузлики — й гайда!

— Уявляю собі, що було б, якби підлетіли раптом серед ночі на яхті до маяка...

— А ми до самого маяка й не підемо, щоб не дратувати твого старого: бо справді ще стріляти почне, за контрабандиста мене прийме... Я тебе десь на дикому пляжі висаджу!

Місячна ніч... Море... І їх двоє на білокрилій яхті... Багато було в усьому цьому для Марії спокуси, але вона ще вагалася:

— Яхта ж то заводська...

— А що їй станеться? — гарячкував хлопець.— Не поменшає ж її від цього, а нам на все життя буде згадка! Глянь, море аж світиться, просто само кличе нас! Марійко, люба, зважся, прошу тебе!..

Марія зважилась.

За якісь півгодини вони були вже в морі.

Не вогник маяка, а далекий повний місяць з горами та кратерами світив цієї ночі Марії з висоти.

Віддалялись береги, по-нічному таємниче ряхтіло навколо море, і здавалось, що світ вимер, тільки вони вдвох кружляють в цей час, як у фантастичному сні, серед тихих, сяючих просторів, розпустивши над собою білосніжний парус свого молодого кохання...

Всю ніч провела Марія в морі. Всю ніч чортихались рибалки на отой білий, блукаючий парус, взятий "по блату". А вдосвіта бачили рибалки, як пристав той парус до дикого пляжу на Чаїному і дівчина, підібравши спідничку вище колін, щулячись від ранкової свіжості, побрела по мілині до берега.

Ближчим, ніж будь-коли, став після цього Вовик для Марії. Цілими днями не сходив з думки, все турбувалась: як він там?

Мабуть, не минула для нього безкарно ота, взята без дозволу, яхта, мабуть, відсторонив його товариш Гопкало від капітанства... У звичний час "Боцман Лелека" знову проходив рейсом на Керч, але цього разу замість Вовика на містку стояв хтось інший, широкоплечий, вусатий, суворий... Минаючи маяк, вусач той саме снідав: пожадливо гриз червоний, як жар, кавун, ламаючи його в руках, а вигризене лушпиння шпурляв потім з містка далеко за борт, наче хотів дошпурнути ним до Марії. Наївшись, він і зовсім одвернувся вбік, байдуже виставивши до Марії свою широчезну, обтягнуту кітелем спину... Хіба Вовик міг би так байдуже повернутись до неї спиною?

Невесело почувала себе дівчина в ці дні. Іноді безпричинно хотілось розплакатись, чого з нею раніше ніколи не бувало.

Якось Марія працювала на вишці, настроювала регулятор маяка. Втомившись, схилилась з ключем у руці на перила, задивилась на материк... Звідси — з багатометрової вишки маяка — добре видно районне містечко, темну смужку акацій у парку і школу з білими колонами... Цікаво, чи там зараз Ганна Панасівна? Марії пригадалась недавня зустріч і коротка розмова з нею в парку, що зазвучала зараз для дівчини якось по-новому, інакше, ніж тоді... Невловима пересторога почулася їй в останніх словах вчительки і в тому, як вона сердито, ніби осудливо, пристукувала ціпочком, виходячи з парку... А що сказала б Ганна Панасівна, дізнавшись про її цілонічне катання у морі на яхті? Інші з гордістю напинають над собою трудові паруси, і є в цьому зваба, справжня краса, а яким був отой її, взятий крадькома для пустого шаленства, парус? Вовика батько таки, мабуть, розжалував у пожежники, певне, стоїть зараз отам на рибзаводській пожежній каланчі, хоча гасити навряд чи буде що — негорючий камінь кругом... Дівчина перевела погляд на далеку Кримську стрілку, яку з вишки теж добре видно. Довгою рівною тасьмою темніє стрілка десь аж по той бік моря, мініатюрний паровозик повзе по ній до кар'єрів, тягнучи за собою

довжелезну низку вагонів, що здаються звідси не більшими за сірникові коробочки. Це ж Рая мусить наповнити всі оті вагони своїм світло-рожевим черепашником, своїм сонячним розсипом, що радуватиме потім людський зір на близьких і далеких станціях, "по всій Європейській частині СРСР...".

Серед таких дум зненацька й застав дівчину "Боцман Лелека". Він наблизився зовсім несподівано, ідучи повним ходом десь з боку радіостанції, весело рихлячи спокійну сліпучу поверхню моря. Огинаючи острів, проходить на значно більшій відстані від маяка, ніж раніше, але й там Марія, завмираючи серцем, одразу впізнала на містку браву, стрункую Вовикову постать. Видно, таки не камінь батькове серце, змилувалося, повернуло баламутному Вовикові його права!..

Тільки чому він так далеко проходить цього разу — чи море стало мілкішим, чи не хоче дратувати боцмана, з яким ще й досі не зовсім у миру?

Ось він уже рівняється з дівчиною, ось уже весь перед нею... Марія заніміла від щастя. Ждала. Хай далеко "Боцман Лелека", хай ледь видніється на містку знайома юнацька постать, але капітан помітить її й звідти, капітан мусить бути зірким! Чекай, він зараз візьме в руку мегафон, і стелячись по морю, долине до неї звідти оте миле, плавне, як вальс:

— Я-а-а... я-а-а... я-а-а...

Наче гукатиме саме оте сяюче море, саме Маріїне щастя.

Жде вся, аж бринить в напруженому чеканні. Але чомусь не з'являється в його руці мегафон, не гукає дівчину море. Ось капітан, видно, кимось окликнутий, ворухнувся, зробив крок і раптом... обернувся до Марії спиною!

Дівчина зів'яла на місці. Чула, що ноги їй підкосились, і, ніби потопаючи, цупко вхопилася за кріплення маяка своїми маленькими, замащеними мазутом руками.

В чім річ? Не помітити її він не міг, стояла на самій вежі маяка із своєю невгасимою любов'ю. Не подав гудка, не озвавсь,— обернувся спиною, пройшов стороною... Що б це значило? Як це розуміти?

Не була Марія від природи ні мстивою, ні жорстокою, але зараз, обпалена мстивим почуттям, готова була на все, якби могла — бурю накликала б, щоб миттю збуруішлося море, розбушувалося б штормом та загнало збайдужілого "Боцмана Лелеку", сюди, в затишні, рятівні бухти Чаїного! Хай би отут шукав він собі порятунку, безсердечний, до болю жаданий її капітан!..

Але не розігралося море, не розбушувалось двана-дцятибальним. Минув дівчину, даленіє "Боцман Лелека", розоравши сяюче море, і лише хвиля, зрушена ним, повільно, неохоче наближається до берега. —

Докотилась, засичала на пекучім піску, згасла... ;

З важким серцем Марія взялася знову за роботу.

XI

Мабуть, і справді помілкішало море, бо все далі проходив після цього "Боцман Лелека", кожен раз огинаючи маяк стороною. Вже й мисливський сезон відкрився, можна було бити перелітну птицю по узбережжю, а Вовик на острові усе не з'являвсь. І світильний газ, замість нього, приправив на маяк інший катер, бо нібито "Боцман Лелека" саме стояв у цей час на ремонті.

Так зійшло й літо.

З першим подихом осені опустів Чаїний, нікого вже не приваблював своїми чистими пляжами та буйною розкішшю степу. На пляжах купинням зачорніли викинуті прибоєм морські водорості. Вітри гуляли в степу, що лежав тепер бурий, вилинялий, як пустеля, під важкими осінніми хмарами. Одну по одній повивозили колгоспи на материк свої пасіки, роз'їжджались студентки ботанічки, помітно поменшало й птиць: порозлітались...

Непривітно, тоскно стає на Чаїному восени. Днями й ночами стугонять вітри, реве море, хлюпаючи в самі вікна боцманової цитаделі солоними бризками розбитих пінявих бурунів. За густими туманами навіть з вишки маяка Марії не видно було вже ні Кримської стрілки, ні веселої з білими колонами школи на далекім березі материка. Затягло твій Парфенон непроглядною млою, нудна, сіра мжичка сіється над морем...

В один із таких днів Марія вперше залишилась старшою на маяку. Батько був у від'їзді — його викликали в управління на якийсь інструктаж,— і, відправляючись на материк, старий всі свої обов'язки переклав на дочку.

— Ти ж тут, Маріє, гляди,— попередив Омелян Прохорович на прощання.— Хочеш — читай, хочеш — гуляй, а щоб вогник мені світився.

Відповідальність не злякала дівчину. Служба проста і добре знайома, колектив — дружний, балони з світильним газом — повні. А що море в неспокої, що ночі в напрузі, то чи їй до цього звикати?

Просто і впевнено взялася Марія за батьківське кермо.

Ось тільки мати непокоїлась за неї, не стільки, власне, за неї, скільки за хлопців, щоб вони не розледащіли при Маріїному старшинуванні та щоб не здумали часом нехтувати своїми обов'язками по службі.

Одначе мотористи, видно, й самі добре розуміли напруженість моменту і хоча й трималися перед Марією, як і раніше, досить вільно, але розпорядження її кидались виконувати з півслова.

Весь день Марія була на ногах.

— Ляж перепочинь,— радила їй мати,— іще попереду ніч...

Але дівчина відмахнулась від умовлянь:

— Мене вистачить. З моря котив туман.

Проклинають осінні тумани моряки, ненавидять їх і маячани. Оця густа сива повзуча мла, чим її зупиниш, яким вогнем просвітиш? Застеляє собою все, поглинає острів, змикається округ тебе холодним, липким, непроглядним хмаровинням. Наскрізь просякає вахтовим одяг, в'їдається до самого тіла, і навіть у приміщенні все стає вологим, як у льоху.

Сива тьма, тьма і тьма, куди не глянь. Аж моторошно стає від сигнальних гудків засліплених суден, що все частіше перегукуються в тумані, від тривожного тутукання звукових маяків, що невтомно працюють десь на кримському березі. Флот у морі, і все йому поставлено на службу.

Надвечір знявся вітер, розметав туман, але море не стало від цього привітнішим: тьмяно-сталеве на колір, освітлене холодним світлом осені, бурунило, пінилось, люто гойдаючи на хвилях дрібний рибальський флот.

Настала ніч, довга, беззоряна, глуха. Тільки море шумить, та вітер свистить, та низько пливуть з півночі важкі ескадри хмар, ледве не черкаючись маяка.

Першим заступив сьогодні на вахту Дьома. Незважаючи на те, що Марія цілком довіряла вахтовому, вона цілу ніч не могла заснути. Взувши чоботи, закутавшись хусткою, ходила й ходила коло маяка з накинутою — за батьковим звичаєм — рушницею на плече, мовби вартувала життя свого маленького вогника. Зачувши в темряві знайомі кроки, подавала голос:

— Дем'яне, ти тут?

— Тут,— глухо відгукувалась темрява Дьоминим голосом.

— Вітер який студений!

— Сіверко.

— До кісток проймає...

— Умгу.

І знову розходились в темряві.

Цілу ніч у червоному кутку горіло світло і лежала на столі розкрита Маріїна книжка. Час від часу дівчина заходила сюди, сідала почитати, але приємне тепло жарко натопленої грубки швидко розморювало її; наскрізь вологий одяг, прогрівшись, парував, і очі злипалися вже самі собою. Щоб не заснути, Марія змушувала себе знову підводитись і, заточуючись, мов п'яна, виходила на стужу до маяка.

Опівночі пустився дощ. Темрява навкруги після цього ніби ще погустішала. На всі чотири сторони світу — морок, вітер і дощ, колючий, безпросвітний, осінній! Якось важко було навіть уявити Марії, що саме в цей час земля десь ще обернута до сонця, що там зараз іще день і світить сонце. Здавалось, цей морок б'є отак вітром повсюди, здавалось, мжичить зараз отак по всьому світу... Серед суцільного розбурханого

мороку один лише її, Маріїн, вогник уперто яскравіє вгорі, веселить і радує дівчині око.

Уже десь під ранок Марія, зайшовши в червоний куток, втомлено опустилась край столу і, схилившись на книжку, незчулася, як задрімала. І навіть уві сні, важкому, тривожному, побачила осінню ніч навкруги себе... Було все як насправді: і висвисти вітру, і бурхання моря, і ніби сама вона несе вахту на маяку. Стоїть у напрузі, прислухається до моря і раптом виразно чує десь із далекої темряви оте знайоме, довгождане:

— Я-а-а... Я-а-а... Я-а-а...

Знає: то він, пропливаючи повз маяк, гукає їй з палуби у мегафон. Але чому, замість радості, на цей раз стільки розпачу в його покликові? Ніби кличе на допомогу, ніби подає сигнал смертельної тривоги: SOS.

Марії стало ясно: "Боцман Лелека" в небезпеці, він блукає в розбурханій темряві наосліп і не може вибитися з шторму, бо не бачить Маріїного маяка.

Справді, де ж маяк? Глянула вгору і похолола: жах! Вишка є, все иа місці, а вогника нема... Погас, не світиться вогник!!

Марія кинулась мерщій його світити, але що це? Балон із світильним газом порожній! Метнулась на склад, давай пробувати, але й там всі балони виявились порожніми. Як же це сталося? Невже Вовик привіз їй на маяк порожні балони?

А темінь бурхає вітром, солоно бризкає морем, гукає милим Вовиковим голосом:

— Марі...я-а-а...

Тоді вона зважилась на останнє: стала на горбку, на самому белебиі, і, черкнувши сірник, запалила иа собі святкову блузку, ту саму, що була на ній на танцях у парку. Запалила і так стояла на піщаному згірку, в палаючому одязі, світячи йому в темряві замість маяка...

Розбудила Марію мати. Схилившись над донькою і торкаючись долонею лоба дівчини, лагідно, тихо кликала:

— Маріє, доню... Що це з тобою? Ти вся гориш.

— Горю? — стрепенулась дівчина.— Невже горю? За вікном уже сіріло, дощ порощив у шибки. Мати

принесла термометр, і Марія сама зміряла собі температуру.

— Кепське моє діло, мамо...

— Ой лишечко... Скільки там?

— Сорок майже...

Взявши Марію під руку, мати перевела її в кімнату, постелила їй на дивані.

Все тіло нило, голова розламувалась. Лежачи в постелі, Марія чула глуху розмову на кухні, мати про щось радилася з мотористами. До слуху дівчини виразно долинув енергійний голос Дьоми. Ах, цей Дьома! Він пропонує зараз же мчатись у селище, передати з радіостанції на материк, щоб негайно вислали сюди медичну допомогу.

Дівчину доймає сором, що, занедужавши, вона завдає стільки клопоту і своїм маячанам і може завдати навіть тим, далеким, на материку...

— Мамо, не треба! Це пройде!..

Але її не слухали, Дьома вже грюкнув дверима, подавшись — після нічної вахти — у свій марафонський забіг.

Доки він бігав, мати заходилась лікувати Марію домашніми засобами. Напувала її чаєм з медом та наваром з трав, міцно натирала їй тіло якимось жиром...

Дьома повернувся набагато раніше, ніж його сподівались. Ввалився в кухню захеканий, забрьоханий до вух. Євдокія Пилипівна при його появі аж руками сплеснула:

— Що трапилось, Дьомо? Не добіг?

— Добіг... Передав...

— Слава тобі господи. Ну?

— Сам товариш Гопкало обіцяв вжити негайних заходів... А як їй?

— Ніби заснула...

Дьома, полегшено зітхнувши, став приводити себе в порядок.

Невдовзі крізь сітку дощу з'явився на морі "Боцман Лелека". На цей раз не пройшов мимо, завернув просто на маяк і, незважаючи на чималу хвилю, вдало пришвартувався.

Прибув Вовик, привіз молоду лікарку.

Марія металася в жару, і в перший момент їй здалося, що це лише в маренні привиджується їй ота, схожа на гречанку, дівчина в голубій

накидці і за нею стурбований, блідий, весь блискучий з дощу Вовик-капітан. Ніби пеленою морського туману була віддалена Марія від них. Стояли і гомоніли десь далеко, хоч розділяв їх лише простір кімнати.

Мати, взявши з рук лікарки саквояжик, показувала Вовикові, де повісити мокру оту настовбурчену голубу накидку та легке демісезонне пальто, яке він чемно підхопив у лікарки з плеча.

Скинувши боти, лікарка поправила на собі шерстяний джемпер з приколотим на ньому біленьким голубом миру і, наблизившись до хворої, просто, з діловим виглядом сіла край дивана.

— Ну як? — усміхнулась вона до Марії і, звично взявши руку хворої, стала рахувати пульс

Вовик не підійшов до Марії. Може, тому, що був без галош і не хотів наслідити по чистеньких сухих килимцях кімнати? Але хай би не боявся, хай "би йшов...

А то навіть рідко й дивиться в цей бік, якось ніби уникає розпаленого погляду хворої.

Покрутився у своєму блискучому дощовику, потоптався, мов чужий, біли порога і вже зібрався йти.

— Може, хоч чайку поп'єш? — втираючись білим фартухом, звернулась до Вовика боцманша.— З медком, га?

і,,. — Ні, спасибі, Євдокіє Пилипівно. Спішу. Рейс! л т— Не забудьте ж мене захопити потім,— нагадала млікарка,

— Вас? Забути? — посміхнувся Вовик. І, звертаючись до Євдокії Пилипівни, пояснив: — Ксана Василівна зостанеться у вас до вечора... Зайдемо по неї, коли будемо повертатись у порт,

— Хоча б, сипку, негода не розігралася... Як ви тоді й пристанете?

— Ми — не пристанемо? Та хай тут хоч горами верне!..

Лікарка взяла в Марії термометр.

— Скільки? — поцікавився Вовик з порога.

— Тридцять вісім і вісім...

— О, це не так страшно. Кріпись, Маріє! Ти ж у нас молодчина!

І, війнувши капюшоном плаща, зник за дверима. Останні його слова, його усмішка помітно збадьорили хвору. їй стало ніби легше.

— Я така вам вдячна, Ксано,— щиро зізналась вона, коли мати, відлучившись на кухню, незабаром залишила їх у кімнаті віч-на-віч.— Мені аж незручно за цю недоречну простуду... Стільки зайвого клопоту і вам, і... всім.

— О, що ви, Маріє,— заспокоїла хвору лікарка.— Це, зрештою, наш обов'язок.

— Обов'язок обов'язком, але ж сюди...

— Правда, без звички воно трохи бере острах: глянеш — море таке неспокійне! — одначе за це вже дякуйте відчайдушному нашому капітанові... Навряд чи хто інший зважився б зараз на такому суденці та в такий рейс!..

— Ні, рибалки ще всі в морі,— з'являючись на порозі, сказала боцманша.— Ви хотіли мити руки? Вода готова.

— От спасибі.

Ксана встала і, цокаючи каблучками, попрямувала на кухню. Марія задивилась їй вслід: які коси! Мабуть, якби розпустила їх, була б зовсім схожа на оту русалку, витатуйовану у Вовика на грудях.

Ксана щиро зворушила Марію своєю увагою, своїм прибуттям в такий день на острів. Силу обов'язку Марія знає по собі, але, крім цього, тут, видно, було й бажання, бо якби таки Ксана не захотіла, то знайшла б десяток різних причин, і сам товариш Гопкало її не присилував би. Сама ж каже, що до моря незвична, що море для неї страшне...

З кухні Ксана повернулась умита, освіжена і, підсунувши стілець, знову спокійно сіла коло хворої. Марія мимоволі порівнювала себе з молодою лікаркою, дивилась на неї й на себе мовби збоку, Вовиковими очима... Одна сидить, розпустившись, мов квітка, свіжа, здорова, спокійна, сповнена усвідомлення своєї краси, а друга коцюрбиться поруч неї на дивані зовсім незавидна, з розпашілим вилицюватим обличчям і грубуватими від фізичної роботи руками... Такими бачив їх щойно Вовик, такими поніс у своїй уяві десь у відкрите море...

Для молодої лікарки Марія, видно, була приємною й цікавою пацієнткою. Охоче й довірливо приймала поради, не кривлячись, пила порошки, терпляче витримала перший укол. Тільки надто засоромилась при цьому, відвернувшись до стіни, коли сталеве жало шприца ввігналось їй у тіло.

— Яке у вас тіло пругке та міцне,— прихвалювала Ксана.— Ви, мабуть, спортсменка?

— У нас тут усі спортсмени,..

— І витримка ваша мене радує... Директорша каже, що я ще не набила руку, грубо роблю уколи, а ви, бач, зовсім легко витримуєте...

— Я й не таке б витримала,— стинаючи зуби від болю, призналась Марія,— аби тільки швидше позбутись цієї хвороби... Враз щоб, одним ударом!..

— Температура потроху спадає,— відзначила Згодом лікарка,— думаю, за тиждень встанете на ноги.

— За тиждень? Що ви, Ксана? Мені вже сьогодні на вечір треба бути на ногах!

— На вечір? — посміхнулася Ксана.— Побачення у вас, Маріє, чи що?

— Ні, просто мушу... На мені ж маяк!

Євдокія Пилипівна, пораючись на кухні, весь час прислухалась до неголосних розмов лікарки з Марією, і пожвавілий доньчин голос лунав для неї, мов най-миліша музика. Дівчині, видно, й справді йшлося на краще. І хоч причину цьому боцманша вбачала не стільки в лікарчиних уколах та порошках, скільки в своїх цілющих травах та натираннях, одначе це не заважало їй виказувати молодій лікарці всіляку шану та гостинність. Горою вже височіли перед Ксаиою і смажена риба, і пироги, і пампушки з медом, а боцманша все підкладала й підкладала свіжини із своїх невичерпних резервів. Нічого не жаль, аби тільки лікарка вигнала з доньки кляту оту простуду, що вона її набігала вночі, вискакуючи, розпалена, від грубки на стужу до маяка.

Взаємини між Ксаною і Марією дедалі помітно теп-лішали, інтимнішали. Біленький пластмасовий голуб миру, як тільки Марія мала необережність похвалити його, одразу ж перепурхнув із Ксаниних грудей иа Маріїні груди.

— Хай це буде на знак того, що ви мені подобаєтесь, Маріє...

Море, вируючи за вікном, вже, видно, пришумілося лікарці, і вона все менше звертала на нього увагу. З явним зацікавленням розглядала розвішані на стінах знімки острова, що їх, приїжджаючи у відпустку, зробив ще позаторік Марії брат Антон.

— У вас тут влітку, мабуть, дуже гарно,— сказала Ксана, милуючись любительськими краєвидами степу.— Ото ж усе ваш степ?

— Наш,— з легким сумом відповіла Марія.

— У вас тут, кажуть, і пляжі чудові, й різна дичина водиться?

— Водяться навіть олені... Вже й оленята є.

— На те літо обов'язково приїду сюди! А може, ще вдасться і заводських дітей сюди вивезти, табір на ціле літо організуємо... Я сама з радістю згодилась би тут працювати!

— Чому ж, приїжджайте, Ксано... Правда, в нас теж буває... нелегко.

— А я труднощів не боюсь. Іноді так хочеться чогось героїчного, подвиг який-небудь вчинити! Ось ви тут одна світите на все море, я просто заздрю вам, Маріє! У вашій роботі стільки романтики!

— А у вашій хіба нема?

— Що моя... Он у газетах ви читали днями? Молодий хірург в умовах простої сільської лікарні успішно зробив операцію серця... Може, це навіть сьогорічний випускник, може, навіть з нашого інституту — хіба їх усіх запам'ятаєш?.. А я?

— Ви теж своє діло робите...

— Не кажіть, Маріє. Мені ще нікого не доводилось рятувати...

Рибалки наші від хвороб вмирати не люблять,— весело кинув з кухні котрийсь із мотористів, що саме всідалися там обідати.— В рибалки доля така: або живе до ста літ, або зовсім з моря не вертається!.. Ксана, стишивши голос, знову загомоніла до Марії.

— Скажіть, у вас тут бували випадки, щоб взимку крижину з людьми заносило в море?

— Торік було, але все кінчилось щасливо: льотчик на другий же день розшукав і їх потім швидко зняли...

— Ви не подумайте, Маріє, що я просто так жадібна до подвигу, з одного лише честолюбства,— заговорила згодом Ксана, мовби виправдуючись перед Марією.— Хіба не природно прагнути до цього в наш героїчний час? Он і брат ваш зараз, може, десь в полярну ніч летить під айсбергами, над торосистим морем... Хіба це не привабливо? Не заради себе, не заради тільки власної слави, а просто іноді хочеться до кінця випробувати свою силу, своє вміння, свою витримку! Вовчик сьогодні казав, що я трималась на морг чудово, хоч гойдало нас, Маріє, ой-ой-ой як!

Ксана раптом дрібно, як від лоскоту, засміялася, а Марія стала прислухатися до розмови на кухні: моторист про щось голосно засперечались там з матір'ю.

— Будь я на вашому місці, Пилипівно, я йому не те що меду — морського жабуриння б не дав! — збуджено говорив Грицько, і Марія догадалась, що мова йде про Вовика.— Браконьєром був, браконьєром і залишився!

— Іншим разом треба втришия гнати його звідси! — гаряче вигукнув Паша.

Лікарка, принишкнувши, теж стала прислухатись до гомону мотористів.

— Якби ще він тільки по птицях був браконьєром,— почувся звідти розважливий, сердитий голос Дьоми.— А то він і серед людей такий: в самому своєму житті браконьєр, в усіх своїх почуттях...

Ксана раптом схопилася з місця, глянула на Марію тривожно, розгублено:

—: Як це можна бути браконьєром у житті? Марія густо почервоніла, аж сльози виступили, заблищали їй в очах.

XII

Надвечір дощ перестав, але різко похолодало. Розбирався вітер. З першими сутінками мотористи засвітили маяк, і Дьома зайшов доповісти про це Марі'і^

— Маяк засвічено, все в порядку.

— Хто несе вахту?

— Паша.

— Скажи йому, хай одягнеться тепліше, а то ще й його прохопить... Дуже похолодало?

— Крупа пролітає.

— Цього ще нам... Гаразд, іди.

Дьома вийшов, і дівчата, лишившись удвох у теплій посутенілій кімнаті, мовби причаїлись обидві, сторожко прислухаючись, як розгулюється надворі негода. Море шуміло дедалі дужче й дужче.

Після денної розмови Ксана трохи примеркла для Марії, яка уявляла її собі не зовсім такою... Що Ксана рветься до подвигу, це, звісно, добре, але чи не занадто вже піклується при цьому про свою власну особу? Он Рая-товстушка, що пішла після школи в кар'єри, могла б і справді вважати свій вчинок вартим подвигу, але таке їй, мабуть, і на думку не спадає, день крізь день добуває із своїми подружками-робітницями отой нелегкий черепашник, робить своє діло скромно, без галасу, як і всі інші трудівники... А в Ксани якось виходить так, що ніби шукає вона подвигу заради подвигу, здається, була б не проти, щоб і рибалок частіше заносило на крижинах у море, аби тільки вона мала потім нагоду рятувати їх, обмерзлих, опухлих від голоду... Такого подвигу Марія не хотіла б.

В кімнаті все густішали сутінки.

— Може, вам лампу засвітити? — запитала з кухні мати.

,-г-и Поки що не треба,— відповіла Ксана за обох.— Я люблю іноді посидіти отак в напівсутіні,— тихо зізналась вона, вслухаючись, як вітер гуркоче дахом.— Які у вас тут вітри, Маріє... Жах І

— Ви боїтесь, що не потрапите сьогодні на материк?

— Я не за себе... Я могла б і у вас заночувати. Марія розуміла її настрій. "Не за себе, а за нього, за

Вовика..." Це було цілком природно. Марія і сама була зараз думками з ним.

— Не бійтесь, Ксано. Море ще не таке страшне, як здається в сутінках.

— Реве он як!

— Ні, я по шуму хвиль чую: всього кілька балів... При такому штормі судна ще вільніше пристають.

— Але ж ніч заходить!

— Маяк працює... Він пристане.

І після деякої мовчанки Марія, стримуючи хвилювання, запитала зміненим, наче не своїм голосом:

— Скажіть, Ксано... Ви давно його знаєте?

— Кого?

— Вовика.

— Не так давно... З літа, як тільки приїхала на рибзавод... Але він мені, Маріє... дуже дорогий. Розумієте: дуже! — І, озирнувшись, знизивши голос до інтимності, Ксана довірливо додала: — Знаєте, він же мій... наречений.

— Ваш?

— Так. Але поки що хай це буде між нами. Це я вам так уже, Маріє, по дружбі... В суботу у нас вечірка, радіола,— там, можливо, ми вже офіційно оголосимо, що братимем шлюб.

Марія ледве чутно застогнала.

— Що вам? Погіршало? — занепокоєно схилилась над нею лікарка. Вона, видимо, й думки не припускала, що своїм зізнанням вразила Марію в саме серце. Надто відмінними, різними, далекими одне від одного здавались Ксані Вовик і звичайна оця дівчина з маяка, щоб можна було до неї ревнувати.

— Може б, вам краще заснути, Маріє?

— Ні, це так щось... А скажіть... Дивно про це навіть питати... Він вас... любить? Хоча що я кажу!

— О, він такий милий. Правда, він буває часом легковажний, йому, приміром, нічого не варто взяти вночі контрабандою заводську яхту тільки для того, щоб покатати мене в морі... такі речі я відношу за рахунок виховання — адже він у сім'ї одинак! Але якщо його міцно тримати в руках, а я це зумію,— посміхнулася

Ксана,— то Вовик, по-моєму, далеко піде. В нього є життєва хватка, розмах, хороша отака зухвалість... Марія важко дихала.

— Субота — це... післязавтра?

— Думаєте, не встигнемо? У нас уже все готове. Вовик, він, знаєте, що треба — з дна моря дістане, в нього кругом, як він каже, блат.

Боцманша внесла засвічену лампу, стала припрошувати лікарку, щоб вечеряла:

— їжте, бо прохолоне...

Ксана відмовилась, і мати вийшла на кухню невдоволена.

Шум моря за вікном наростав. Марія відвернулася до стіни, прищухла, вдаючи, що дрімає, а насправді весь час думала про Вовика. Тепер їй все було ясно. Пригадала своє перше побачення з ним у степу, і танці, і блукаючу яхту... Так вірила йому, так щиро розкривалася перед ним, а для нього, видно, все те було тільки пустою легковажною розвагою... Навіщо ж було-займати, вдиратись у почуття, навіщо було так безжально бентежити їй душу?

Не простуда вже — біль образи душив Марію, гарячим клубком застряв у горлі... Чула, як незнайоме досі, мстиве, дике почуття гостро підіймається в ній і руки під ковдрою самі вже стискаються в кулачки... О, якби він був зараз тут! Кинулась би з місця, очі оті брехливі, як кігтями, повидряпувала б, сама не знає, що йому зробила б! Ласкавими словами улещав, сліпучими усмішками до неї сяяв і все тільки для того, щоб потім отак безсердечно знехтувати нею, так легко потоптати чисті дівочі її сподівання.

На лікарку після цього Марія не могла дивитись. Чула, як та, нестерпно порипуючи туфельками, ходить по кімнаті, припадає до вікна, виглядає... Бодай би він тобі не вернувся на твою вечірку! Бодай би отам проковтнуло його море, щоб згинув, щез у хвилях безслідно— ні тобі, ні мені... Іди, кидайся тоді йому назустріч в обійми нічної вируючої стихії, спробуй лишень його там врятувати із своєю моребоязню! Матимеш нагоду перевірити своє вміння, вдовольнити голодну жадобу подвигу!..

Від кривди, від болю все в Марії горіло, туманилася, ніби в маренні, голова. Чорними клятьбами кляла зрадливого свого капітана, аж задихалась у подушку від власного безсилля, почуваючи, що ні перед чим зараз не зупинилась би її розпалена, знетямлена від горя душа. Мабуть, якби могла звідси додмухнути на вишку, то сама загасила б перед ним вогонь маяка, щоб осліп, як у більмах, отой ошуканець, щоб у тріски рознесло його судно і його самого.

Одначе, коли крізь шум моря зненацька долинув до її слуху ледве чутний гудок, Марія одразу стрепенулась, посвітліла на виду, мовби темна хвиля гніву вмить відкотилась їй від серця: такий гудок міг подавати й "Боцман Лелека".

— Маріє, ви чуєте? — злякано обернулась до неї лікарка від вікна.— Ніби прогуло десь далеко...

Ще хвилину тому переляк суперниці тільки порадував би Марію, але цього разу вона промовчала, потай поділяючи Ксанину тривогу. Майже з прикрістю, з гіркотою для себе виявила раптом Марія, що той далекий глухий гудок із розбурханого моря схвилював її, як і раніше, що під усіма кривдами, образами інше почуття живе в ній, нуртує непригаслою повною силою...

Рвучко розчинилися двері, збентежений Дьома виріс на порозі:

— Маріє... ти не пригадуєш, на яку погоду поставлено регулятор?

— На теплу, звичайно... А що?

— Був на теплу, а зараз, бачиш, різко похолодало... Дьома щось явно не договорював. Марія звелася

на лікоть, впилась в хлопця очима:

— Говори!

— Та бачиш...— Дьома скрушно махнув затиснутим у кулаці гайковим ключем,— регулятор заїло.

Марія краще, ніж будь-хто інший, розуміла, що це означає для маяка, але ще сама не хотіла собі вірити. В цей час Ксана пронизливо зойкнула біля вікна:

— Маріє! Маяк погас!.. Що ж це таке?

Погас! Моторошно стало Марії, вона наче падала в якусь прірву. Може, це вона сама й винна? Може, накликала лихо, сама загасила вогник своїми шаленими клятьбами?! Що ж тепер буде? Всі судна, які там є, разом посліпнуть — і Вовикове, і всі інші... без її вогника, самі тріски викидатиме завтра море на берег! Жах! Жах! Жах!

Опам'ятавшись, вхопилась, рукою за палаючий лоб: "Що це я? Що це зі мною?"

А море реве...

— Давно погас?

— Хвилин десять...

— Так чого ж ви мовчали?

— Ми... ми... ремонтуємо.

Вони ремонтують! Знає вона їхні ремонти! Цілу вічність будуть вовтузитись, а тут дорога кожна секунда...

Мати, ввійшовши навшпиньках, благально, в якійсь надії дивиться на дочку: "Що ж це буде?" Марія бачить, що всі: і мати, і Дьома, і лікарка — ждуть зараз її, Маріїного, слова... Адже вона старша! її залишено "світилкою" на маяку, батько на неї поклався... Вона мусить, мусить щось вирішити, щось порадити!..

— Запаліть поки що хоч смолоскип...

— Єсть! — Дьома, круто повернувшись, стрімголов подався виконувати наказ.

Ні лікарка, ні мати не заперечували, коли Марія, звівшись з ліжка, потяглася рукою до одежі. Ще й самі взялися мовчки допомагати їй у цьому, закутуючи, накушкуючи, як дитину. Ксана туго стягнула їй шаллю горло, міцно закрила рот, наче хотіла задушити її.

Посліплені в морі капітани не сходили Марії з думки, старий батько весь час стояв перед очима. Угадав же боцман Лелека, кого залишити замість себе, від'їжджаючи за викликом в центр!.. І сам довірився Марії, і всі там вірять їй, а в неї тим часом аварія, вогник погас, хлопці бозна-що "ремонтують"... Що там зараз можна зробити в кромішній тьмі та ще без механіка? А в морі тим часом морок, блукають посліплені капітани, реве вітер, глушачи тривожні гудки!

Одягнена в батьків кожух, Марія ступила через поріг і тут же мусила вхопитись рукою за материне плече, щоб не впасти. Вітер, стужа, всевладдя шарпкої темряви...

— Це ураган! Ой, не можу! — зойкнула Ксана збоку, більше сама тулячись до Марії, ніж підтримуючи її.

Марія, ступаючи крок за кроком, чуйно, як птиця, прислухалась до темного реву стихії. Морська таємнича просторінь вся здавалася їй переповненою численними кораблями, рипіла безліччю малих і великих суден, безпорадних, сліпих без маяка. Тоскно завиває осінній вітер, ніби доносить із великої темряви ночі далекі, ледве чутні, повні розпачу й стогону гудки:

— Sos! Sos! Sos!

Вже не лише її перша любов, вже все, що було в морі живого, здавалось, волало допомоги, просило у неї світла...

Напружено, як ніколи, працювала думка: як, чим їм зарадити, чим допомогти? Що зараз — рятівне?

Біля вишки стояли, збившись купою, мотористи, ятрився в чиїйсь руці смолоскип. Недалеко ж видно в море отой курний кривавий віхоть вогню!.. А море все ще стугонить невидимими кораблями, кличе тривожними гудками...

При наближенні Марії до вишки мотористи, не помічаючи її, саме про щось гаряче сперечались, ніяк не могли зійтись на одному... Марії раптом стало зовсім, зовсім ясно, що нічого вони зараз не відремонтують: єдине, що залишається — о щаслива думка! — спробувати інший балон...

— Дьомо... Хлопці! Давайте новий балон!

— Маріє...

— Мерщій, кажу!

Принесли балон, і лебідка, підхопивши вантаж, швидко потягла його вгору. Дьома вже був на вишці.

— Готово! — гукнув звідти, з темного свого Олімпу.— Єсть!

— Вмикай!

Минула в напрузі мить, друга, і нарешті всім разом відлягло від серця: на маяку засвітилось!

Марія довго не зводила з вишки очей... Зухвало, весело яскрів угорі її вогник, хай маленький, непоказний, але з далеким променем в розбурхану темряву ночі.

1954